

AanZ€t met geld

Onderzoek naar de financiële zelfredzaamheid
van jongvolwassenen met lichte verstandelijke beperkingen.

Lobke Havens, Ida van Asselt-Goverts, Carinda Jansen, Meike Heessels en Lisbeth Verharen

COLOFON

Mei 2018

Auteurs:

Lobke Havens, Ida van Asselt-Goverts, Carinda Jansen, Meike Heessels en Lisbeth Verharen.

Contact: Lisbeth Verharen, lector Versterken van Sociale Kwaliteit
E-Mail: Lisbeth.Verharen@han.nl

Samenwerkingspartners:

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) - Lectoraat Versterken van Sociale Kwaliteit en Lectoraat Zorg voor Mensen met een Verstandelijke Beperking, Gemeente Nijmegen en Het Inter-lokaal & Tandem (wordt Bindkracht 10).

Projectgroep:

Co-onderzoekers: Peter Claassen, Miranda van Dijk, Yong Han Verdonk en Marion Blom (coach co-onderzoekers)
Onderzoekers: Ida van Asselt-Goverts, Lobke Havens, Meike Heessels, Carinda Jansen en Lisbeth Verharen (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen)
Professionals: Yuk Sie Cheung en Nehemia Zitter (Het Inter-lokaal & Tandem, wordt Bindkracht 10)
Gemeente Nijmegen: Leonie Braks en Maria Buur

Omslagfoto: Gedeelte van het getekend verslag van het symposium 'Jongeren met LVB AanZet' www.getekendverslag.nl

Dit onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door een subsidie van ZonMw.

Dankwoord

Bij dit participatief actieonderzoek zijn veel mensen betrokken die we graag willen bedanken. Allereerst dank aan de 3 co-onderzoekers, Peter Claassen, Miranda van Dijk en Yong Han Verdonk en hun coach Marion Blom. Dank jullie wel voor jullie enthousiaste bijdrage! Ook dank aan de deelnemers, de jongvolwassenen met LVB. Dank jullie wel voor jullie openheid in het delen van verhalen en jullie bijdrage aan het maken van de film. Verder willen we de jongvolwassenen van de jongerengroep van het zelfregiecentrum Nijmegen bedanken voor hun deelname aan het onderzoek. Bedankt dat we konden aansluiten bij de jongerengroep, jullie hebben open gesproken over financiën en dat heeft waardevolle informatie opgeleverd. We willen ook de professionals bedanken voor hun inbreng tijdens het onderzoek, bij de tussentijdse reflectie en de deelname aan het ontwikkelteam. Yuk Sie Cheung en Nehemia Zitter van Het Inter-lokaal & Tandem, hartelijk dank voor jullie deskundige bijdrage m.b.t. de ondersteuning bij financiën in de Gemeente Nijmegen. Leonie Braks en Maria Buur van de Gemeente Nijmegen, dank voor het meedenken over de focus van het onderzoek en de bruikbaarheid van de resultaten. Tenslotte willen we ZonMw bedanken voor de subsidie die dit onderzoek financieel mogelijk maakte.

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Methode	8
3. Resultaten	12
4. Conclusie	19
5. Discussie	20
6. Aanbevelingen	22
Literatuur	23
Bijlage 1: Interviewguide behorend bij ‘Goed omgaan met geld’	26
Bijlage 2: Casussen	32
Bijlage 3: Geclusterde analyse – thema’s en codes	42
Bijlage 4: Model Sociale Kwaliteit – Financiële zelfredzaamheid jongvolwassenen met LVB	47
Bijlage 5: Wat is belangrijk bij het omgaan met geld?	51
Bijlage 6: Brainstorm ideeën film in ontwikkelbijeenkomst	52
Bijlage 7: Checklists	53

1. Inleiding

De gemeente Nijmegen maakt zich sterk voor het bestrijden van armoede en schulden. Hiertoe is in 2015 het aanvalsplan armoede en schulden vastgesteld (Gemeente Nijmegen, 2015). In dit aanvalsplan is een ontwikkellijn 'vangnet doelgroepen' opgenomen. Armoede en schulden zetten de financiële zelfredzaamheid van mensen onder druk. Financiële problemen leveren veel stress op en schulden kunnen snel oplopen wanneer er niet tijdig gehandeld wordt. Voor sommige groepen, zoals jongvolwassenen met lichte verstandelijke beperkingen (LVB) die zelfstandig (gaan) wonen, is financiële zelfredzaamheid een grotere uitdaging dan voor anderen. Bewindvoering kan dan een adequate oplossing zijn, maar dit is erg duur en sommigen willen dat ook niet. Zoals een jongvolwassene met LVB zei: "ik wil geen bewindvoering, ik wil het zelf doen". Met de ontwikkellijn 'vangnet doelgroepen' wil de gemeente Nijmegen inzetten op het ontwikkelen van maatwerk in de financiële ondersteuning voor kwetsbare groepen zoals jongvolwassenen met LVB. De doelstelling is om door middel van maatwerk en vroegsignalering niet alleen persoonlijke gevolgen, maar ook de maatschappelijke kosten te beperken.

Volgens het Nibud (z.d.) is iemand financieel zelfredzaam "wanneer hij weloverwogen keuzes maakt, zodanig dat zijn financiën in balans zijn op zowel korte als op lange termijn. Dat is niet alleen op het moment dat iemand zelf al zijn geldzaken kan regelen, maar ook dat iemand weet wanneer hij hulp zou moeten invoeren". Waar nodig zorgt de gemeente dat mensen hierbij ondersteuning kunnen krijgen. Uitgangspunt van de gemeente Nijmegen is dat deze ondersteuning met name door het voorliggende veld (welzijnsorganisaties, vrijwilligersorganisaties, gemeente) wordt opgepakt.

Schulden ontstaan door een combinatie van factoren: omgevingsfactoren, bewust en onbewust gedrag, onverwachte gebeurtenissen en persoonsgebonden factoren, zoals lichte verstandelijke beperkingen (LVB) (Zuithof, Mateman, & Verweij, 2016).

Bij een lichte verstandelijke beperking gaat het om een IQ tussen 50-69. In Nederland worden mensen met een IQ van 70-85 veelal ook tot die groep gerekend, wanneer zij ook bijkomende problemen hebben in adaptief gedrag (Moonen & Verstegen 2006), omdat zij baat hebben bij eenzelfde benadering met veel herhaling, concretisering en kleine stappen (van Nieuwenhuijzen, Orobio de Castro, & Matthys, 2006).

Er is weinig bekend over de omvang van armoede bij mensen met LVB (Kröber, Verdonschot, & Schuurman, 2013) of het aandeel mensen met LVB binnen de groep mensen in armoede (Van Geuns, 2013). Wel weten we dat mensen met LVB financieel slechter af zijn (Kröber, et al., 2013) en een relatief groot risico lopen op schuldenproblematiek (Van Geuns, 2013). Het zijn vooral mensen met LVB, omdat mensen met een ernstiger verstandelijke beperking niet of nauwelijks meer hun financiën beheren doordat zij een curator of bewindvoerder hebben (Van Geuns, 2013). Zorgaanbieders zien een toename aan schuldenproblematiek bij mensen met LVB (Inspectie voor de Gezondheidszorg, 2010; Overvest & Didden, 2016).

Bij mensen met LVB is sprake van gelijktijdige werking van verschillende armoedefactoren: de verstandelijke beperking, geen werk, en niet of met moeite in staat zijn om van financiële regelingen gebruik te maken (Kröber et al., 2013). Mensen met LVB hebben beperkingen in het adaptief gedrag. Zij hebben beperkingen in taal- en rekenvaardigheden en geldbegrip (conceptuele vaardigheden). Ze hebben ook meer moeite met praktische vaardigheden zoals het beheren van hun geld (American Psychiatric Association, 2013; Greenspan, Switzky, & Woods, 2011). Mensen die moeite hebben met lezen of rekenen zijn oververtegenwoordigd in de schuldhulpverlening (Madern, Jungmann & van Geuns, 2016). Voor hen is het moeilijk om rekeningen te begrijpen, toeslagen aan te vragen en een financiële administratie bij te houden (Madern et al., 2016). Zij zijn minder goed in staat werk te vinden en te behouden. De verstandelijke beperking beïnvloedt de arbeidsmarktzelfredzaamheid en algemene inzetbaarheid op de arbeidsmarkt negatief (Van Geuns, 2013). Zij hebben eerder een laag

inkomen en behoren vaak tot een lagere sociaaleconomische klasse, waardoor er relatief vaak sprake is van armoede (Overvest & Didden 2016). Mensen met LVB hebben beperkingen in sociale vaardigheden. Zij zijn vaker goedgevoelig en kwetsbaar om gemanipuleerd te worden, ook op financieel gebied (Greenspan, et al., 2011). Zij laten zich nogal eens verleiden tot aankopen, waarvan ze de consequenties niet overzien, omdat ze de kleine lettertjes niet lezen en graag 'zo gewoon mogelijk' mee willen doen (Schuurman, Krober & Verdonschot 2013). Ook zijn zij minder goed in staat informatie te verwerken die nodig is om financiële beslissingen te nemen (Suto, Clare, Holland, & Watson, 2005). Er is sprake van een cumulatief risicomodel: een opeenstapeling van factoren zoals hierboven geschetst. Dit vergroot de kans op maatschappelijke problemen en belemmert de kansen op participatie (Moonen & Wissink, 2015; Versteegen, 2016). Ondersteuning van jongvolwassenen met LVB bij financiële zelfredzaamheid is van belang op hun weg naar zelfstandig en maatschappelijk functioneren (Versteegen, 2016) en vergroot het materieel welbevinden. Materieel welbevinden betreft één van de domeinen van kwaliteit van bestaan. Het gaat om financiën, werk, wonen en bezittingen (Buntinx & Schalock, 2010). Armoede beïnvloedt het materieel welbevinden (onvoldoende geld voor primaire levensbehoeften). Armoede beïnvloedt bovendien de andere domeinen bijvoorbeeld het lichamenlijk welbevinden (geen geld voor gezonde voeding of sport), emotioneel welbevinden (stress), sociale relaties (thuiszitten veroorzaakt isolement), zelfbepaling (afhankelijk worden van instanties zoals budgetbeheer) en deelname aan de samenleving (geen geld voor bioscoop, uitgaan, hobby's) (Kröber et al., 2013).

Begeleiders in de ondersteuning van mensen met een verstandelijke beperking krijgen steeds meer met financiële problematiek van hun cliënten te maken en voelen zich daarbij nogal eens handelingsverlegen, omdat zij te weinig kennis hebben over zaken rond geld en inkomen en de weg niet weten in de bureaucratie (Kröber et al, 2013). Er is onvoldoende kennis op het gebied van inkomen en armoede bij mensen met LVB en verdere ontwikkeling van goede ondersteuningsinstrumenten voor mensen met een beperking, hun netwerk en ondersteuners is nodig (Kröber, et al., 2013).

De gemeente Nijmegen constateerde dat begeleiding bij financiële vragen aan mensen met LVB een groot beslag legt op de voor de zorg beschikbare capaciteit, dat Wmo-instellingen niet altijd de expertise hebben om op dit vlak ondersteuning te bieden en dat onder druk van bezuinigingen in het kader van de decentralisaties de financiële dienstverlening aan cliënten steeds meer beperkt is (Gemeente Nijmegen, 2015). De gemeente wil kunnen beschikken over een zo effectief en efficiënt mogelijk aanbod aan financiële dienstverlening. Daarvoor is het nodig om scherper te krijgen welke ondersteuning nodig is en wat het voorliggende veld en zorgaanbieders daarin kunnen bieden.

Om te voorkomen dat er een aanbod wordt gecreëerd dat onvoldoende aansluit bij de behoeften van jongvolwassenen met LVB is het belangrijk inzicht te krijgen in wat er aan ondersteuning nodig is vanuit hun perspectief. Doelstelling van dit project is het verbeteren van de ondersteuning van jongvolwassenen met LVB in Nijmegen bij het omgaan met hun financiën. Daartoe ontwikkelden we kennis en inzichten die vertaald zijn in concrete producten. Uitgangspunt was dat deze ondersteuning waar mogelijk gericht is op het duurzaam bekrachtigen in zelf beheren en tijdig hulp kunnen vragen.

Vraagstelling

In dit project stond de volgende vraagstelling centraal: *Hoe kan de financiële zelfredzaamheid van zelfstandig wonende Nijmeegse jongvolwassenen met LVB ondersteund en versterkt worden?*

We formuleerden de volgende deelvragen:

- Welke ervaringen hebben Nijmeegse jongvolwassenen met LVB met het omgaan met financiën en de ondersteuning daarbij?
- Wat gaat daarin goed en wat kan verbeterd worden?

- Bij welke vormen van ondersteuning bij het versterken van hun financiële zelfredzaamheid hebben jongvolwassenen met LVB baat?
- Op welke manier kunnen deze ervaringen dienen voor het verbeteren van de huidige vormen van ondersteuning en preventie/vroegsignalering van financiële problemen bij zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB?

2. Methode

Samenwerking met ervaringsdeskundigen

Mensen met ervaringskennis en ervaringsdeskundige onderzoekers waren partners in het project. Er is steeds meer erkenning voor het feit dat voor het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentebestuur op het gebied van armoede- en schuldenproblematiek de inzet van ervaringsdeskundigen van groot belang is. “Ervaringsdeskundigen kunnen met hun ervaring de kloof tussen de systeembepaalde leefwereld van beleidsmakers en de leefwerelden van mensen in armoede helpen overbruggen” (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2016). Ervaringsdeskundigen kunnen op tal van manieren een bijdrage leveren aan het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentebestuur waaronder het contact leggen met anderen uit de doelgroep, adviseren van beleidsmakers of in samenwerking met professionals de ondersteuning effectiever maken (Ansem, Bothmer, Davelaar & Langen, 2016).

Steeds vaker worden mensen met een verstandelijke beperking betrokken in onderzoek, bijvoorbeeld als deelnemer of als co-onderzoeker (Frankena, Naaldenberg, Cardol, Linehan, & Schroyensteen Lantman-de Valk, 2015). Ook in het Nationaal Programma Gehandicaptenzorg (NPG) Gewoon Bijzonder wordt het belang van samenwerking met ervaringsdeskundigen in toekomstig onderzoek benadrukt (ZonMw, 2015). Het gaat niet om onderzoek ‘over’ mensen maar onderzoek ‘met’ mensen (van Hove, Budge, & Ebben, 2015). Het dient te gaan om gelijkwaardig samenwerken, waarbij veiligheid en vertrouwen de basis vormen, verschillende soorten kennis gedeeld worden en duidelijk gecommuniceerd wordt met elkaar (Schipper, Trigt, Sandvoort, Jansen, & Dersjant, 2015). Binnen die samenwerking zijn houdingsaspecten en vaardigheden belangrijk, zoals eerlijkheid; respect; flexibiliteit; creativiteit; feedback vragen, ontvangen en geven; duidelijk communiceren; uitleg geven en vragen stellen (Embregts et al., 2015). Samenwerken met mensen met een verstandelijke beperking komt de kwaliteit van het onderzoek en daarmee ook de kwaliteit van het eindproduct ten goede (Frankena et al., 2015). De samenwerking kan ook van meerwaarde zijn voor onderzoekers met een beperking. Positieve gevolgen van inclusief onderzoek zijn o.a. empowerment, zelfvertrouwen, en het gevoel hebben gerespecteerd te worden en bij te dragen (e.g. Frankena et al., 2015; van Asselt-Goverts, Heessels, Duijf, Prudon, & Slagboom, 2017). Ook voor de onderzoekers zonder beperking is de samenwerking van meerwaarde: zij leren nieuwe vaardigheden en verbeteren door de samenwerking hun meetinstrumenten (Frankena et al., 2015; Van Asselt-Goverts et al., 2017). Daarom werkten we met drie ervaren co-onderzoekers met LVB. We maakten gebruik van onze eerdere ervaringen en opgedane inzichten met betrekking tot betekenisvolle samenwerking: zoals het belang van openheid, duidelijkheid, gelijkwaardigheid, wederkerigheid, afstemmen, tijd nemen, samen ervaren en oprecht contact. De rol van de coach is daarbij belangrijk: ondersteunen waar nodig en uitdaging en veiligheid bieden (van Asselt-Goverts et al., 2017). Andere belangrijke kenmerken van een coach zijn o.a. het kunnen stimuleren, motiveren, grenzen stellen en ruimte bieden en geduldig en beschikbaar zijn (Hermsen, van Hees, & van Oostaijen, 2017).

Onderzoeksteam

Een participatief actieonderzoek is uitgevoerd met een onderzoeksteam dat bestond uit 6 deelnemers (jongvolwassenen met LVB); 2 medewerkers van de gemeente Nijmegen die betrokken zijn bij armoedebestrijding en schuldhulpverlening en bij jeugd en zorg; 4 docent-onderzoekers van Kenniscentrum HAN SOCIAAL van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen; 3 co-onderzoekers met LVB en hun coach; 2 medewerkers van Het Inter-lokaal & Tandem, een organisatie op het gebied van welzijn en maatschappelijke dienstverlening in Nijmegen die veel ervaring heeft met ondersteuning van financiële zelfredzaamheid. Van de 6 deelnemers is 1 deelnemer alleen betrokken geweest in fase 1 en 1 deelnemer alleen in fase 2 en 3.

In onderzoek kunnen mensen met een beperking verschillende rollen hebben die alle waardevol en van gelijk belang zijn: onderzoeksobject, informatieverstrekker, adviseur, beoordelaar, co-onderzoeker en drijvende kracht (Smit et al., 2011; Dedding & Moonen, 2013). In alle fasen van het onderzoek is kritische reflectie noodzakelijk t.a.v. de vraag op welke wijze cliëntparticipatie noodzakelijk, mogelijk en zinvol is (van Hal, 2014). Met de drie co-onderzoekers werkten we steeds samen in voorbereiding van interviews en groepsbijeenkomsten. Met de deelnemers (jongvolwassenen met LVB) werkten we samen tijdens de interviews en groepsbijeenkomsten. Zij hadden met name de rol van informatieverstrekker, adviseur en beoordelaar.

Deelnemers

Inclusiecriteria voor de deelnemers waren: (1) een LVB; (2) leeftijd van 18 tot 30 jaar; en (3) zelfstandig wonend met of zonder ambulante begeleiding. Exclusiecriteria waren: (1) ernstige verslaving of ernstige gedragsproblematiek, vanwege het grotere risico dat de deelnemers zich niet voor de totale duur aan het project kunnen verbinden en i.v.m. veiligheid in de groep; en (2) het niet spreken van de Nederlandse taal, vanwege het grote appèl dat wordt gedaan op de deelnemers om als team met elkaar in dialoog te gaan.

Bij het werven van de deelnemers is zoveel mogelijk rekening gehouden met diversiteit. Het betrof 3 vrouwen, 3 mannen; 4 personen met een Nederlandse achtergrond, 1 persoon met een Turkse achtergrond en 1 persoon afkomstig uit Pakistan. De woonduur van het zelfstandig wonen varieerde van enkele maanden tot meer dan 3 jaar. Er was sprake van diversiteit in financiële ondersteuning (2 personen met wettelijke vertegenwoordiging m.b.t. financiën, 4 personen die inmiddels zonder wettelijke vertegenwoordiging hun financiën beheren). Daarnaast was sprake van diversiteit in de financiële situatie en de aard en omvang van financiële problematiek (alle deelnemers hadden in het verleden schulden gehad; de hoogte van de schulden en de mate waarin schulden al zijn afgelost verschilden van elkaar).

Naast deze 6 deelnemers hebben 10 andere jongvolwassenen met LVB deelgenomen aan 2 klankbordbijeenkomsten (5 jongvolwassenen per klankbordbijeenkomst). Het betrof jongvolwassenen van de jongerengroep van het zelfregiecentrum Nijmegen. Deze jongerengroep bestaat uit jongeren met een beperking tot 30 jaar (één deelnemer was ouder dan 30 jaar). De jongvolwassenen zijn woonachtig in de gemeente Nijmegen of een aangrenzende gemeente. De woonsituatie van deze jongvolwassenen varieert: woonachtig bij ouders, op een woongroep of zelfstandig. Tot slot hebben 6 professionals deelgenomen aan het project door te reflecteren op tussentijdse bevindingen en/of door mee te denken in de ontwikkeling van het product: 3 professionals zijn werkzaam als ambulant begeleider bij een zorgorganisatie (Pluryn en Avant-Care), 2 professionals zijn medewerkers bij een welzijnsorganisatie (Het Inter-lokaal & Tandem) en 1 professional is bewindvoerder.

Onderzoeksbenadering

Er is gekozen voor een participatief actieonderzoek, om met het onderzoek niet alleen kennis te genereren, maar ook de praktijk te verbeteren (Migchelbrink, 2016). Het onderzoek bestond uit drie fasen.

Fase 1: diagnosticeren

In de eerste fase lag het accent op diagnosticeren (Migchelbrink, 2016). In deze fase is een interviewgide gemaakt, zijn semigestructureerde interviews afgenomen en geanonimiseerde casussen geschreven.

Interviewguide

Doel van de individuele interviews was om met iedere jongvolwassen deelnemer afzonderlijk in contact te komen, het onderwerp bespreekbaar te maken en helder te krijgen. Daarbij ging het om het verkennen van de ervaringen van de jongvolwassene met het omgaan met financiën en de ondersteuning daarbij. Financiële zelfredzaamheid is geen geïsoleerd verschijnsel en werd daarom besproken in relatie tot andere leefgebieden in de context van het dagelijkse leven. De interviewguide is tot stand gekomen met input vanuit diverse perspectieven. De HAN-onderzoekers hebben in vijf bijeenkomsten samen met de co-onderzoekers een interviewguide inclusief topiclijst gemaakt op basis van de eerste drie deelvragen. De co-onderzoekers adviseerden over de vragen, de omvang en de vorm, bijvoorbeeld het werken met foto's. Na elke bijeenkomst pasten we de concept-interviewguide aan. We probeerden samen de nieuwe vragen en vormen uit en evalueerden het vervolgens. Ook de medewerkers van de gemeente en van Het Inter-lokaal & Tandem adviseerden over de items m.b.t. financiële ondersteuning. Op basis van hun feedback zijn enkele vragen aangepast (bijvoorbeeld concreter en specifiek doorvragen op schulden en uitkeringen). Ook zijn er nieuwe vragen toegevoegd, zoals vragen over inkomen krijgen en behouden. Bij de totstandkoming van de interviewguide is tevens literatuur (Movisie, z.d.; Nibud, 2012) geanalyseerd en verwerkt in de interviewguide. De guide is naast de vijf competentiegebieden financiële zelfredzaamheid van het Nibud (2012) gelegd als check op volledigheid en spreiding van het aantal vragen per competentiegebied: te weten (1) in kaart brengen; (2) verantwoord besteden (3) vooruitkijken; (4) bewust financiële producten kiezen (5) over voldoende kennis beschikken. Aanvullend hierop is een zesde competentiegebied toegevoegd: ondersteuning kunnen en durven vragen aan het netwerk. Er is tevens nagegaan op basis van een presentatie tijdens het MEE Symposium 'LVB en schuldenproblematiek' (Heijst, P. van, persoonlijke communicatie, 20 juni 2017) of iedere vraag valt onder kennis, houding, vaardigheden, invloed omgeving of inschatting eigen vermogen. Op basis hiervan is de volgorde van de vragen gewijzigd, zijn minder relevante of dubbele vragen verwijderd en is een enkele vraag toegevoegd. De definitieve interviewguide is te vinden in Bijlage 1.

Procedure

De deelnemers werden geworven via zorg- en welzijnsorganisaties. Deelnemers kregen schriftelijk en mondeling informatie over het onderzoek en gaven schriftelijk toestemming voor deelname en opname van het interview. Er vonden vijf semigestructureerde interviews plaats met iedere deelnemer, soms (deels) in aanwezigheid van een begeleider (als de persoon dat prettig vond). Interviews zijn afgenomen door de HAN-onderzoekers. De deelnemers bepaalden waar het interview plaatsvond. De interviews duurden gemiddeld 1 uur en 45 minuten. Afhankelijk van de behoeften werd het interview op één dagdeel gepland met een ruime pauze ertussen of op twee verschillende dagdelen. De interviews werden opgenomen en getranscribeerd. Van de interviews is in eenvoudige taal een samenvatting gemaakt in de vorm van een geanonimiseerde casus die als member check met de deelnemer is besproken en zo nodig is aangepast of aangevuld.

Fase 2: diagnosticeren en ontwikkelen

In de tweede fase lag het accent op diagnosticeren en ontwikkelen (Migchelbrink, 2016). De interviews zijn geanalyseerd en er hebben groeps gesprekken plaatsgevonden.

Analyse interviews

De vijf interviews zijn geanalyseerd. Er is open gecodeerd en vervolgens gecategoriseerd. De codes zijn onderverdeeld in de thema's 'ervaringen positief', 'ervaringen negatief', 'ondersteuning positief', 'ondersteuning negatief' en 'overig'. De codes zijn dicht bij de taal van de deelnemers geformuleerd. Minimaal twee onderzoekers hebben elke transcriptie gecodeerd om de betrouwbaarheid te waarborgen. Zie bijlage 3 voor de gehele geclusterde analyse (thema's met bijbehorende codes). Vervolgens zijn deze thema's met codes diepgaander geanalyseerd door deze in het model van Sociale Kwaliteit (Wolf, 2016) te plaatsen (Bijlage 4). Deze uitwerking in het model gaf inzicht en

overzicht over de belangrijkste thema's bij financiële zelfredzaamheid. Deze belangrijkste thema's zijn opgesomd voor instanties, voor begeleiders en voor de jongvolwassenen met LVB (Bijlage 5).

Groepsgesprekken

In deze fase werkten deelnemers en HAN-onderzoekers als partners samen in een ontwikkelteam. In overleg met de co-onderzoekers is ervoor gekozen om de belangrijkste bevindingen uit de interviews op flappen te noteren en de deelnemers te vragen of zij deze herkennen en of er nog aanvullingen zijn. Tevens kregen de deelnemers een aantal stickers die zij bij voor hen belangrijke thema's mochten plakken. Dezelfde werkvorm werd gehanteerd in een klankbordgroep met vijf andere jongvolwassenen om de bevindingen bij een andere groep te toetsen. Daarnaast werd de analyse in een focusgroep voorgelegd aan vier professionals van zorg- en welzijnsorganisaties om de bevindingen te toetsen aan hun professionele expertise. In de volgende 2 ontwikkelteambijeenkomsten werd gebrainstormd om ideeën te vormen over hoe de financiële zelfredzaamheid van jongvolwassenen met LVB in Nijmegen (beter) zou kunnen worden ondersteund en versterkt. Ook professionals van zorg- en welzijnsorganisaties werden hierbij uitgenodigd. Dit is tevens gedaan bij een klankbordgroep met vijf andere jongvolwassenen om een grotere variatie aan ideeën te verzamelen en de reeds verzamelde ideeën te toetsen. Deze groepsgesprekken zijn voorbereid door de HAN-onderzoekers samen met de co-onderzoekers.

Fase 3: actie en evalueren

In de derde fase stonden actie en evalueren centraal (Migchelbrink, 2016). In een ontwikkelteambijeenkomst is een productidee ontwikkeld. Het product is bedoeld voor de doelgroep, de gemeente en de (vrijwilligers)organisaties in Nijmegen die zich bezighouden met de (financiële) ondersteuning van zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB, zoals bureau schuldhulpverlening. Er is gekozen voor een film, zodat het ook bruikbaar is voor de jongvolwassenen met LVB die minder talig ingesteld zijn. De film gaat over een aantal belangrijke resultaten van het onderzoek. In de film spelen verschillende deelnemers en professionals. Zij gaven vooraf en achteraf toestemming. De conceptversie van de film is gestuurd naar betrokkenen en hen is om feedback gevraagd. De resultaten van deze fase zijn gepresenteerd tijdens het afsluitend symposium Jongvolwassenen met LVB AanZet. Tenslotte is het eindresultaat voorgelegd aan jongvolwassenen met LVB en de co-onderzoekers met hun coach. De samenwerking is met hen geëvalueerd.

Betrouwbaarheid en validiteit

Betrouwbaarheid en validiteit is in dit onderzoek vergroot door te werken met een interviewguide, geluidsopnamen en transcripten van de interviews en een member check voor de casusbeschrijvingen van de interviews. Daarnaast was sprake van brontriangulatie en onderzoekertriangulatie (Migchelbrink, 2016). We maakten gebruik van verschillende perspectieven: jongvolwassenen met LVB, medewerkers van de gemeente en professionals van welzijns- en zorgorganisaties (brontriangulatie). Daarnaast was sprake van onderzoekertriangulatie, door de inzet van tenminste twee onderzoekers bij iedere groepsbijeenkomst en het gezamenlijk analyseren van de resultaten en het ontwerpen van de producten. Gedurende het proces zijn diverse controle- en reflectieve momenten ingebouwd. Het gezamenlijke zoekproces en de daarmee samenhangende intensieve interactie in het team zorgden voor bruikbare kennis en producten. Deze zijn in eerste instantie direct bruikbaar voor de deelnemers van het team in hun dagelijkse- en werklevens, vervolgens voor verbeteringen in de ondersteuning in Nijmegen. Daarnaast is het overdraagbaar naar andere gemeenten die kennis en producten zoeken om de ondersteuning bij financiële zelfredzaamheid van jongvolwassen met LVB te verbeteren. Tevens zijn de producten bruikbaar in het opleiden van (MBO en HBO) zorg- en welzijnsprofessionals.

3. Resultaten

Per fase van het onderzoek worden de resultaten beschreven.

Fase 1: diagnosticeren

Casussen

De interviews met jongvolwassenen met LVB hebben geleid tot vijf geanonimiseerde casussen (Bijlage 2). Hieronder volgt een beknopte samenvatting per casus.

Casus Simone:

Simone is getrouwd en heeft een 4-jarige zoon Luuk. Het gezin woont sinds 4 jaar in een flat in Nijmegen. Simone had zelf geen schulden, maar haar man wel. Hij had een bewindvoerder. Ze hadden een tijd geen werk en leefden van een bijstandsuitkering. Wat moeilijk is aan een uitkering is dat ze alles van je willen weten. Dat vindt ze niet nodig, dat is privé. Simone voelt zich opgelicht door uitkeringsinstanties en de bewindvoerder. Door verkeerde voorlichting zijn schulden ontstaan. De bewindvoerder maakte fouten, waardoor de schulden verergerden. Ze hadden niet veel geld, maar kwamen niet in aanmerking voor de voedselbank omdat ze net teveel spaargeld hadden. Haar ouders en schoonouders zijn bijgesprongen. Ze kochten spullen voor Luuk en ze gingen vaak bij hen eten. In die tijd lag ze wel eens wakker van geldzorgen en ze schaamde zich. Ze zijn nu bijna schuldenvrij. Als het goed is zijn ze over een klein jaar helemaal klaar. Dat is belangrijk voor Simone. *“Ik wil het goed hebben voor mijn kind. ... Ik kan hem eindelijk iets geven wat hij echt wil hebben, wat vriendjes ook hebben. Zodat je je niet schuldig gaat voelen van hé jij hebt het niet en kan het niet betalen.”*

Simone weet goed wat haar inkomsten zijn en wat ze uitgeeft. Ze gaat op de aanbiedingen af en probeert zo zuinig mogelijk te leven. Brieven en rekeningen maakt ze altijd open. Die brieven zijn vaak heel ingewikkeld. De brieven van gemeente Nijmegen en de belastingdienst zijn het meest ingewikkeld. *“Het is vooral belangrijk dat het papierwerk veel makkelijker wordt. Dat we gewoon begrijpen wat er staat.”*

Casus Martijn:

Eerst huurde Martijn zijn appartementje van Driestroom, een zorgaanbieder. Maar nadat hij een jaar lang netjes de huur had betaald ging het contract over naar hem. Nu moet hij alles zelf betalen: de huur, gas en water en verzekeringen. Alles. Hij krijgt kwijtscheldingen omdat hij met een Wajong-uitkering een minimuminkomen heeft. Het is een hele rompslomp. Er komt zoveel papierwerk bij kijken. Dat kost Martijn veel energie. Soms doet hij de dingen met zijn begeleider samen, die weet dan weer dingen die Martijn niet weet. Ze bekijken het samen nog een keer en dan kan het weg. *“Je moet alles goed in de gaten houden en soms weet ik niet hoe het moet”* zeg Martijn, *“maar ‘lang leve Google’”*. Als hij geen begeleider had, zou het lastig zijn. Als Martijn bijvoorbeeld de gemeente belt, dan zijn ze niet zo behulpzaam, hij wordt dan verwezen naar het internet en *“dan moet je het lezen enzo”*. Martijn moet daar veel tijd voor nemen; het kost veel concentratie, helemaal als je geen hulp hebt. Martijn zou voor hulp nu niet gauw naar een instantie gaan. Dat is een drempel omdat hij weet dat dat heel veel gedoe met zich meebrengt. *“Ik snap ook wel dat ze regels hebben. Maar van dat papierwerk denk ik maar zo: de gemeente kan alles van je nagaan. En dan moet je het toch iedere keer weer invullen. Bankschriften moet je van drie of vier maanden meesturen. Ik bankier online dus ik heb geen afschriften. Dan moet ik weer naar de bieb om te printen en dat kost tijd en geld. Daar lig ik dan wakker van.”* Het is soms nog moeilijk om rond te komen, maar het lukt wel. Martijn pint het geld dat hij maandelijks kan uitgeven en dat bewaart hij veilig. Als het op is, is het op.

Casus Elif:

Elif is 29 jaar, geboren in Turkije. Ze woont zelfstandig in een woning en krijgt ambulante ondersteuning. Ze had een leuke baan, maar kon deze baan niet behouden omdat de vervoersvoorziening wegviel. Ze ontvangt een Wajong-uitkering. Uit verveling, doordat ze geen

daginulling had, is ze veel op stap gegaan en heeft ze veel aankopen gedaan via internet. Dit heeft tot schulden geleid. Ze heeft 1 jaar bewindvoering gehad om grotere geldproblemen te voorkomen en om te leren hoe ze goed met geld om kan gaan. Na dit jaar is ze zelf haar geld weer gaan beheren, met ondersteuning van haar begeleiders. Ze heeft ervoor gezorgd dat ze een daginulling heeft. Zo heeft ze een hond genomen en gaat ze meerdere keren per dag naar buiten met de hond. Ze is ook thuis computers gaan repareren van kennissen, om iets te doen te hebben en zich nuttig te voelen. Ze ervaart weinig ondersteuning bij het vinden van werk. *“Ja als aan mij gevraagd wordt, wat doe je voor een werk? Of doe je iets, niks? Dat is gewoon schaamte van mij dat ik dan zeg van ik heb, nee ik heb geen werk. Werkeloos. Zelfs UWV werkt er niet aan mee.”*

Het is moeilijk om rond te komen van de uitkering, ze heeft regelmatig betalingsachterstanden en ze gaf aan dat ze door haar beperking kwetsbaar is en daardoor wel eens is opgelicht. Ze is nu voorzichtiger. *“Soms moet je iets meemaken eh, om wakker te worden. Want eerder leer je niet, je moet een keer gevallen zijn.”*

Casus Dennis:

Dennis heeft op veel verschillende woongroepen gewoond en is vervolgens gaan samenwonen met zijn toenmalige vriendin, beiden zijn moeilijk lerend. Ze hadden nooit geleerd hoe je met geld om moet gaan. Ze maakten brieven niet meer open en kregen schulden. Dennis wist niet wie hij om hulp moest vragen. *“Totdat ik op een gegeven moment eh, de politie aan de deur had en toen zeiden ze van we komen je administratie in beslag nemen. ... en toen zeiden ze volgens mij heb jij hulp nodig. Ja toen kreeg ik hulp inderdaad. Toen had ik zo van hè hè, het kwartje viel en ik heb het tegen tig mensen gezegd dat ik hulp nodig heb en nu is het pas zo.”*

Ze zijn door de financiële problemen het verkeerde pad opgegaan, als noodgreep om de schulden af te kunnen lossen en hun vaste lasten te kunnen betalen. Later is Dennis weer in een woongroep gaan wonen en een trainingshuis ter voorbereiding op zelfstandig wonen. Hij huurt nu sinds enkele maanden een appartement en krijgt ambulante ondersteuning. Dennis heeft een curator en bewindvoerder. Dennis vindt dit erg prettig, zo kan hij niet opnieuw in de financiële problemen komen. Ook hoeft hij hierdoor zelf niets te regelen met de belastingdienst. Dat vond hij heel ingewikkeld om op internet toeslagen aan te vragen of belastingaangifte te doen. De ambulante ondersteuners ondersteunen Dennis bij dagelijkse zaken, zoals het maken van een boodschappenlijstje en met post die Dennis niet begrijpt. Hij heeft enkele negatieve ervaringen met geld. Zo kreeg hij een grote schuld bij een casino. Ook heeft hij een keer na één dag een hele hoge telefoonrekening gekregen, terwijl hij dacht dat hij binnen zijn bundel bleef. Hij weet steeds beter hoe duur iets is en maakt afwegingen wat hij wel/niet kan aanschaffen. Dennis is bekend met de kasboek app en de budget coach, maar hij maakt hier geen gebruik van *“want geen enkel systeem is waterdicht hè”*. Dennis heeft geleerd van zijn fouten in het verleden en kijkt niet meer terug. Zijn levensmotto is: *‘We will go forward, we will never go back’*.

Casus Bella:

Bella is 28 jaar, woont sinds 9 maanden in Nijmegen en ontvangt twee maal per dag begeleiding. Ze is op 7-jarige leeftijd in een internaat gaan wonen, na het overlijden van haar vader. Toen ze op zichzelf is gaan wonen is ze het verkeerde pad op gegaan en heeft ze in de gevangenis gezeten. Bella heeft de opleiding Zorg en Welzijn niveau 1 afgerond. Ze heeft een Wajong-uitkering, af en toe heeft ze gewerkt en zwart bijverdiend. Sinds haar 19^e heeft ze een bewindvoerder. Met de eerste bewindvoerder had ze heel slechte ervaringen. Deze heeft de boel opgelicht en geld van haar gestolen. Bella is overstapt naar een ander bewindvoederskantoor. Ze vindt het heel prettig dat ze een bewindvoerder heeft. De bewindvoerder betaalt de vaste lasten en de telefoonrekening. Alle brieven over financiën en alle rekeningen gaan naar haar. Bella is twee schulden aan het aflossen. Ze krijgt €50 leefgeld per week. Het is soms best lastig in te schatten wat je aan boodschappen hebt en nodig hebt. *“Donderdagavond kijk ik mijn hele voorraadkast na en dan maak ik boodschappenlijstje voor de dag erna, voor vrijdag. Zo doe ik dat. En goedkoop boodschappen doen.”*

Bella weet goed waar ze recht op heeft. Ze heeft veel geleerd van dingen die in het verleden misgingen. Het is belangrijk de vrijheid te krijgen om fouten te maken, daar leer je het meest van.

Het is verder belangrijk dat instanties bij gesprekken niet te moeilijke taal gebruiken. *“Ik ben een keer met een vriendin mee geweest naar haar curator. Nou, die man zit tegen haar te praten. Ik zit er bij en snap er helemaal niks van. Ik snap het een beetje, maar ik snap ook de helft niet. En ook gewoon geen uitleg.”*

Fase 2: diagnosticeren en ontwikkelen

Resultaten ervaringen van jongvolwassenen met LVB

In deze fase zijn de vijf interviews met de jongvolwassenen met LVB geanalyseerd, dit heeft geleid tot de volgende thema's: 'positieve ervaringen omgaan met geld', 'negatieve ervaringen omgaan met geld', 'positieve ondersteuning bij omgaan met geld' en 'negatieve ondersteuning bij omgaan met geld'. In Bijlage 3 staat de gehele geclusterde analyse.

Positieve ervaringen omgaan met geld

De jongvolwassenen zijn prijsbewust en doen zo goedkoop mogelijk hun boodschappen in de supermarkt door bijvoorbeeld te kijken naar aanbiedingen en C-merken te kopen. Ze houden bij wat hun inkomsten en uitgaven zijn, de wijze waarop zij dit doen verschilt. Zo houden enkele jongvolwassenen een kasboek bij, een ander kijkt meerdere keren per week online naar het saldo op de rekening. Ze zijn zich bewust van grotere uitgaven en sparen hiervoor. De jongvolwassenen die geen bewindvoerder hebben, maken hun post open en vragen ondersteuning als ze brieven niet begrijpen. Schulden zijn afgelost of worden op dit moment afgelost. De meeste jongvolwassenen willen zo zelfstandig mogelijk zijn t.a.v. financiën en willen zichzelf ontwikkelen op dit gebied.

Negatieve ervaringen omgaan met geld

De geïnterviewde jongvolwassenen met LVB hebben met vallen en opstaan geleerd om goed met geld om te gaan. Ze hebben geleerd van hun fouten. Sommigen van hen zijn opgelicht door telefonische verkopers of verkopers aan de deur. Er zijn schulden ontstaan door beperkt inzicht in kosten van bijvoorbeeld telefoonabonnementen, door te gokken of verslaving en door zaken te kopen op afbetaling terwijl hier geen financiën voor waren. Ook werd post in het verleden niet altijd opengemaakt. Door financiële problemen zijn sommige jongvolwassenen het verkeerde pad op gegaan.

Positieve ondersteuning bij omgaan met geld

Bewindvoering of budgetbeheer wordt als positief ervaren, mits de bewindvoerder of budgetbeheerder zijn werk goed doet. De jongvolwassenen willen hier alleen gebruik van maken als het noodzakelijk is en zien dit het liefst als iets tijdelijks.

Ambulante ondersteuning bij het omgaan met geld wordt als positief ervaren. De begeleider helpt met financiën als men er zelf niet uitkomt. De begeleider bespreekt bijvoorbeeld moeilijke brieven en denkt mee bij afwegingen over grotere uitgaven. Ook helpt de begeleider bij het aanvragen van regelingen en tegemoetkomingen. Er worden enkele positieve ervaringen gedeeld over technologische ondersteuning bij omgaan met geld, zoals een kasboek app en online bankieren.

Negatieve ondersteuning bij omgaan met geld

De financiële vaardigheden van jongvolwassenen worden soms te hoog ingeschat, waardoor er geen of te weinig ondersteuning is geboden bij het omgaan met geld. Ook is er niet altijd een steunend sociaal netwerk en heeft niet iedereen in de opvoeding geleerd om met geld om te gaan. Het is niet altijd bekend waar ondersteuning gevraagd kan worden bij financiële problemen of schulden. Er zijn meerdere negatieve ervaringen met bewindvoerders. Zo gaven twee jongvolwassenen aan dat

ze zijn opgelicht door een bewindvoerder en dat bewindvoerders hun werk niet altijd goed doen waardoor alsnog schulden ontstonden.

Er is wantrouwen en machteloosheid naar instanties, de jongvolwassenen ervaren dat het moeilijk is om in aanmerking te komen voor regelingen en voorzieningen en om te weten waar men recht op heeft. Ook begeleiders weten niet altijd waar de cliënt recht op heeft. Brieven zijn vaak ingewikkeld en bij gesprekken met instanties wordt vaak gesproken in moeilijke taal.

Ze ervaren dat er weinig ondersteuning wordt geboden bij het vinden van werk, terwijl het hebben van een baan vanuit meerdere oogpunten als zeer belangrijk wordt ervaren: zekerheid over inkomen, betekenisvolle daginvulling, goed dagritme en minder mogelijkheden om onnodig geld uit te geven.

Resultaten na analyse in het model van Sociale Kwaliteit

Bovenstaande resultaten zijn nader geanalyseerd door het model van Sociale Kwaliteit (Wolf, 2016) te gebruiken (Bijlage 4). De positieve en de negatieve ervaringen van de jongvolwassenen zijn in de eerste stap verdeeld over twee separate categorieën: 1) "Zelf omgaan met geld, wat gaat goed?" en 2) "Zelf omgaan met geld, wat kan beter?". In de volgende stap zijn de thema's uit de interviews, per categorie, toebedeeld aan een van de domeinen:

- Bestaansvoorwaarden;
- Sociale inbedding;
- Zelfregulering;
- Maatschappelijke inbedding.

Deze uitwerking beklemtoonde de ervaringen en de waarnemingen van de jongvolwassenen: wat kan beter met betrekking tot bestaansvoorwaarden? Wat kan het sociale netwerk beter doen (sociale inbedding)? Wat kan ik persoonlijk beter doen (zelfregulering)? En waar kunnen instanties een steentje bijdragen aan de financiële zelfredzaamheid van jongvolwassenen met LVB (maatschappelijke inbedding)? Idem voor de vraag wat al goed gaat per domein. Deze ordening geeft aanknopingspunten voor de focus van ondersteuning. Kort samengevat:

- Alhoewel de domeinen 'bestaansvoorwaarden' en 'sociale inbedding' van groot belang of zelfs voorwaardelijk zijn (inkomen of woonruimte) voor financiële zelfredzaamheid, is hier in de interviews minder nadruk op gelegd door de jongvolwassenen.
- De jongvolwassenen hebben meerdere vaardigheden benoemd die voorwaardelijk zijn om financieel zelfredzaam te kunnen zijn, dit valt binnen het domein 'zelfregulering' in het model. Zo werd het belang van eigen kracht benoemd (zelf beslissen en zelf doen wat je zelf kunt). Vaardigheden die volgens hen nodig zijn, zijn bijvoorbeeld: creatief kunnen bezuinigen en zelf geld beheren.
- De jongvolwassenen noemden veel negatieve ervaringen die passen bij het domein 'maatschappelijke inbedding'. Het betreft de (ontoereikende) ondersteuning bij financiën door instanties. De jongvolwassenen noemden wantrouwen in instanties, gevoelens van machteloosheid en geen toegang hebben tot de juiste informatie van instanties.
- Verreweg de meeste thema's die de jongvolwassenen noemen in de interviews, zowel de positieve als de negatieve, kunnen verbonden worden aan de domeinen 'maatschappelijk inbedding' en 'zelfregulering' in het model van Sociale Kwaliteit. Financiële zelfredzaamheid verbinden de jongvolwassenen vooral aan de mate van eigen regie (zelfregulering) en de invloed van instanties en begeleiders (maatschappelijke inbedding). Zwaartepunt van ondersteuning ligt, uitgaande van de interviews, dus bij zelfregulering en maatschappelijke inbedding.

Resultaten focusgroep professionals

Naast de ervaringen van de jongvolwassenen met LVB zijn ervaringen opgehaald bij professionals in een focusgroep. Het Model van Sociale Kwaliteit - Financiële zelfredzaamheid jongvolwassenen met LVB (Bijlage 4) is gepresenteerd aan de professionals. De thema's genoemd door de jongvolwassenen met LVB werden herkend door de professionals. Aanvullend benoemden de professionals de volgende thema's:

- Handelingsverlegenheid van professionals in de ondersteuning bij het omgaan met financiën. Veel ambulante begeleiders zijn hier onvoldoende mee bekend en vertrouwd.
- Bij jongvolwassenen die bewindvoering hebben, gaan ambulante begeleiders er regelmatig van uit dat het niet nodig is om aandacht te besteden aan het omgaan met financiën of het controleren van het werk van de bewindvoerder. En: *"Soms is het een beetje stoeien. Wie wat doet."*
- De professionals weten ook niet altijd waar jongvolwassenen met LVB recht op hebben.
- Financiële problemen of behoefte aan ondersteuning bij financiën wordt niet altijd besproken bij een intakegesprek/keukentafelgesprek, waardoor hier geen indicatie voor wordt afgegeven. Later blijkt regelmatig dat er financiële problemen zijn of dat iemand ondersteuning nodig heeft bij financiën. Dat is moeilijk te realiseren als er geen indicatie is voor ondersteuning bij financiën.
- Het Inter-lokaal biedt vele diensten gericht op financiën: formulierenbrigade, voorzieningencheck, papierwinkel, budgetbeheer, budget coaching, schuldhulpverlening. Dit is bij de geïnterviewde jongvolwassenen niet bekend.

Ontwikkelen product

De belangrijkste bevindingen uit de interviews en focusgroep met professionals zijn in eenvoudige taal voorgelegd aan jongvolwassenen met LVB (vijf deelnemers ontwikkelteam en een klankbordgroep met vijf andere jongvolwassenen met LVB) (Bijlage 5). De belangrijkste thema's zijn onderverdeeld in 'wat gaat goed' en 'wat is moeilijk of kan verbeterd worden'. Deze verbeterpunten zijn geformuleerd als: 'belangrijk voor instanties', 'belangrijk voor de begeleider' en 'belangrijk voor mijzelf (de jongvolwassene met LVB)'. Zij herkenden alle genoemde thema's en hadden enkele aanvullingen, zoals "doorzetten, niet opgeven" bij 'belangrijk voor begeleider'. Iedereen heeft individueel stickers geplakt bij de thema's die hij/zij het belangrijkste vindt. De belangrijkste thema's zijn:

Tabel 1: Belangrijkste thema's omgaan met geld

Wat gaat goed:	<ul style="list-style-type: none">- Ik heb overzicht over mijn inkomsten en uitgaven.- Ik geef niet meer geld uit dan er binnenkomt.- Ik vind het belangrijk om zelf dingen te begrijpen.
Belangrijk voor instanties:	<ul style="list-style-type: none">- Ik vind het belangrijk dat medewerkers van instanties begripvol zijn en meedenken over een oplossing voor mij.- Ik wil geen onnodige privé informatie geven aan instanties.- Ik vind het belangrijk dat instanties begrijpelijke brieven sturen over geld.
Belangrijk voor de begeleider:	<ul style="list-style-type: none">- Ik vind het belangrijk dat er een klik is met mijn begeleider.- Ik vind het belangrijk dat mijn begeleider weet waar ik recht op heb.- Ik vind het belangrijk dat ik zelf mag beslissen en dat mijn begeleider meedenkt.
Belangrijk voor mijzelf:	<ul style="list-style-type: none">- Ik heb graag een vaste baan die bij mij past.- Ik vind het belangrijk dat ik weet waar ik recht op heb.- Ik vind het belangrijk dat mensen met geldproblemen af en toe kunnen ontspannen en hun zorgen vergeten.

In twee ontwikkelteambijeenkomsten en een klankbordgroep met vijf andere jongvolwassenen met LVB is gebrainstormd en zijn ideeën gevormd over hoe de financiële zelfredzaamheid van jongvolwassenen met LVB in Nijmegen (beter) zou kunnen worden ondersteund en versterkt. Hierbij

zijn de belangrijkste thema's (tabel 1) als uitgangspunt genomen, zoals overzicht over inkomsten en uitgaven, begrijpelijke informatie (in brieven, formulieren en websites), in gesprek gaan over geld (met begeleiders, instanties en bij intake/keukentafelgesprek) en weten waar ik recht op heb. De jongvolwassenen en professionals gaven aan dat een product niet op één thema gericht moet zijn, aangezien meerdere thema's belangrijk zijn. Er is besloten om samen een film te gaan ontwikkelen. In een ontwikkelteam-bijeenkomst met jongvolwassenen met LVB en professionals van zorg- en welzijnsorganisaties is in groepjes per thema gebrainstormd hoe dit thema in een film naar voren kan komen (Bijlage 6). Deze ideeën zijn verder uitgewerkt in een draaiboek en sommige thema's zijn hierbij samengevoegd.

Fase 3: actie en evalueren

In de laatste ontwikkelteambijeenkomst met jongvolwassenen met LVB en professionals is gezamenlijk het product gemaakt; een film. In de film spelen verschillende jongvolwassenen met LVB en professionals. In een korte, samenvattende film komen vier thema's over ondersteuning bij financiële zelfredzaamheid aan bod.

- [Samenvattende film](#)

Daarnaast zijn er per thema uitgebreidere films:

- [Ik wil graag weten hoeveel geld ik ontvang en hoeveel ik uitgeef](#)
- [Ik wil graag met mijn begeleider praten over geld](#)
- [Ik wil graag weten waar ik recht op heb](#)
- [Ik wil de informatie graag begrijpen](#)

Deze films zijn bedoeld voor diverse doelgroepen: jongvolwassenen met LVB, mensen die moeilijk lerend zijn, (aankomend) professionals, de gemeente Nijmegen en (vrijwilligers)organisaties in Nijmegen die zich bezighouden met de (financiële) ondersteuning van zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB en studenten (de toekomstige professionals). Doel van de film is om mensen te informeren over de moeilijkheden die jongvolwassenen met LVB én hun begeleiders ervaren bij het omgaan met financiën en om hen tevens handvatten aan te reiken om de financiële zelfredzaamheid van jongvolwassenen met LVB in Nijmegen te bevorderen. Bij deze films zijn checklists gemaakt met aandachtspunten en tips voor (aankomend) professionals (Bijlage 7). De films, checklists en casussen vormen een onderwijspakket dat gebruikt kan worden in het onderwijs van Social Work en de Minor Mensen met een Lichte Verstandelijke Beperking van de HAN.

Eindproducten

Met het project zijn de volgende producten gerealiseerd:

- Vijf geanonimiseerde casussen van zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB over financiële zelfredzaamheid die gebruikt kunnen worden in het onderwijs aan de HAN, in ieder geval de minor Mensen met een Lichte Verstandelijke Beperking.
- Vier filmfragmenten over financiële zelfredzaamheid en een samenvattende film waarin de aanbevelingen in tekst, beeld en geluid duidelijk worden gemaakt. De aanbevelingen zijn daarmee overdraagbaar aan de doelgroep, zorg- en welzijnsprofessionals, onderwijs en gemeente.
- Checklists bij de films met aandachtspunten en tips voor (aankomend) professionals.
- Een artikel over de ondersteuning van financiële zelfredzaamheid van zelfstandige jongvolwassenen met LVB is ingediend bij een vakblad.
- Presentatie op het afsluitend symposium 'Jongvolwassenen met LVB AanZet' (25-01-2018).
- Presentatie op het symposium 'Focus op Onderzoek' (01-06-2018).

De eindproducten zijn geplaatst op de website www.han.nl/aanzet-met-geld.

Tenslotte is het eindresultaat voorgelegd aan jongvolwassenen met LVB (deelnemers van het onderzoek en jongerengroep van het zelfregiecentrum Nijmegen) en enkele (aankomende) professionals. Zij herkenden onderwerpen in de film, zoals het gebruik van moeilijke taal door instanties. Ze vonden de film duidelijk en verhelderend. Ze gaven aan dat het visueel maken van inkomsten en uitgaven helpend kan zijn. De aankomend professionals gaven aan dat zij inderdaad het onderwerp geld nauwelijks aan de orde laten komen in hun begeleidingsgesprekken. Het eindresultaat is tevens voorgelegd aan de co-onderzoekers met hun coach en de samenwerking is met hen geëvalueerd. Zij hebben door mee te werken aan dit onderzoek alle drie iets geleerd over het omgaan met geld. De film heeft hier aan bijgedragen. Zo gaf een co-onderzoeker aan dat hij niet wist dat je in Nederland je basisvoorzieningen moet kunnen betalen. Ze vonden het een goede manier om met nep geld inzichtelijk te maken waar je geld naar toe gaat. Ze nemen de tip mee om met hun begeleider over geld te praten, ondanks dat er een bewindvoerder is. De co-onderzoekers wonen niet in de gemeente Nijmegen en vroegen zich af of er in hun gemeente een loket is zoals de Stip in Nijmegen. Ze hopen dat de aanbevelingen worden overgenomen, een co-onderzoeker zei: "Ik ben wel benieuwd wat de gemeente allemaal doet met onze tips." De co-onderzoekers en hun coach kijken positief terug op de samenwerking. De bijeenkomsten duurden niet te lang en het was fijn dat er niet alleen werd gepraat, maar ook echt iets werd gedaan in de bijeenkomsten. Zoals het oefenen van het interview. Ze waarderen het dat hun tips zijn overgenomen door de onderzoekers. Ze vonden het jammer dat het een kort onderzoeksproject was en hopen dat er de volgende keer ook wordt samengewerkt met studenten.

4. Conclusie

In dit onderzoeksproject stond de vraagstelling centraal: *Hoe kan de financiële zelfredzaamheid van zelfstandig wonende Nijmeegse jongvolwassenen met LVB ondersteund en versterkt worden?* De jongvolwassenen hebben positieve en negatieve ervaringen ten aanzien van het omgaan met financiën en de ondersteuning bij financiën. Uit deze ervaringen zijn thema's gedestilleerd voor instanties en professionals.

Voor instanties is het van belang om met de dienstverlening aan te sluiten bij de jongvolwassenen met LVB door in eenvoudige en begrijpelijke taal schriftelijk en mondeling te communiceren. Door begrijpelijke taal te gebruiken zijn de jongvolwassenen minder afhankelijk van een ander. Het is voor de jongvolwassenen niet altijd helder waar ondersteuning gevraagd kan worden bij problemen met financiën of schulden. Er is behoefte aan laagdrempelig contact bij een loket in de wijk waar men het liefst zonder afspraak terecht kan. In de gemeente Nijmegen bestaat zo'n dergelijk loket (de Stip) waar informatie gegeven kan worden over instanties die ondersteuning kunnen bieden, zoals bureau Schuldhulpverlening en het Inter-lokaal & Tandem. Dit is echter bij de jongvolwassenen die wij hebben gesproken niet bekend. Verder is het belangrijk dat medewerkers van instanties begripvol zijn en meedenken met de jongvolwassenen. Door negatieve ervaringen met instanties ontstaat wantrouwen en machteloosheid. Meerdere jongvolwassenen hebben bijvoorbeeld negatieve ervaringen met bewindvoerders. Dit kan juist financiële problemen in de hand werken.

Voor professionals is het van belang om een gesprek over financiën niet uit de weg te gaan. Ook wanneer een jongvolwassene onder bewind gesteld is, hoort een begeleider aandacht te besteden aan het omgaan met financiën. Voor professionals is het verder belangrijk om te werken aan een vertrouwensband en klik. De jongvolwassenen vinden het belangrijk dat de begeleider meedenkt en meewerkt, waarbij de jongvolwassene zelf beslist en de ruimte krijgt om te leren van fouten. De jongvolwassenen hebben graag inzicht in hun inkomsten en uitgaven, het werkt goed om dit visueel in beeld te brengen. Jongvolwassenen, maar ook begeleiders, zijn niet altijd op de hoogte van regelingen en tegemoetkomingen waar de jongvolwassenen voor in aanmerking komen. De jongvolwassenen vinden het belangrijk dat ze weten waar ze recht op hebben en gebruik kunnen maken van deze regelingen. Het moeten rondkomen van een uitkering wordt regelmatig als stressvol ervaren. Het is belangrijk om deze zorgen over geld ook soms te kunnen vergeten. De jongvolwassenen met LVB geven aan graag te willen werken. Ze willen een baan die bij hen past, het zorgt voor een daginvulling, ritme en minder mogelijkheden om onnodig geld uit te geven. Het is dus van belang dat de jongvolwassenen begeleid worden bij het vinden van (betaald) werk.

5. Discussie

De bevindingen uit dit onderzoek liggen in lijn met bevindingen uit ander onderzoek. De jongvolwassenen met LVB die hebben deelgenomen aan dit onderzoek hebben diverse negatieve ervaringen met geld: oplichting, verleiding tot aankopen, gokken, verslaving of beland in de criminaliteit. Deze kwetsbaarheid van mensen met LVB is ook beschreven door Greenspan, Switzky en Woods (2011): mensen met LVB zijn vaker goedgelovig en kwetsbaar om gemanipuleerd te worden, ook op financieel gebied. Naast deze kwetsbaarheid zijn de jongvolwassenen met LVB (èn de professionals) niet altijd op de hoogte van regelingen en tegemoetkomingen waar ze voor in aanmerking komen. Door gebruik te maken van financiële regelingen is er minder sprake van financiële krapte. Dit sluit aan op wat Kröber, Verdonschot en Schuurman (2013) beschrijven. Bij mensen met LVB is sprake van gelijktijdige werking van verschillende armoedefactoren: de verstandelijke beperking, geen werk en niet of met moeite in staat zijn om van financiële regelingen gebruik te maken. Ook de armoedefactor geen werk, zoals beschreven door Kröber et al (2013) is benoemd door de deelnemers aan dit onderzoek. Het hebben van een uitkering is een belemmerende factor voor financiële zelfredzaamheid. De jongvolwassenen met LVB geven aan graag een baan te hebben die bij hen past. Arbeidsparticipatie is van vitaal belang voor de menselijke groei en ontwikkeling van het dagelijks handelen en draagt bij aan gezondheid en welzijn (Law, Petrenchik, Ziviani & King, 2006). Door de samenwerking met anderen bij werk ontstaat het gevoel ergens bij te horen. De mens heeft behoefte aan deze sociale interactie (Wilcock & Hocking, 2015). Het zorgt bovendien voor een dagstructuur en daginvulling, waardoor er minder ruimte is om geld uit te geven. Het is dus van belang dat de jongvolwassenen begeleid worden bij het vinden van (betaald) werk. Enkele deelnemers van het onderzoek zijn ooit het verkeerde pad op gegaan en hebben als gevolg daarvan een taakstraf uitgevoerd. Dit kan leiden tot een pijnlijke paradox, het verkeerde pad op gaan wordt beloond met werk.

Bij dit participatief actieonderzoek kwam het profiel van de co-onderzoekers niet geheel overeen met de doelgroep van dit onderzoeksproject. Bij de co-onderzoekers is eveneens sprake van een lichte (tot matige) verstandelijke beperking. Zij zijn echter niet jongvolwassenen, wonen niet zelfstandig en hebben alle drie niet de wettelijke bevoegdheid om hun financiën zelf te beheren. Een belemmering bij de uitvoering van het project was daardoor dat het niet altijd mogelijk was om de co-onderzoekers inhoudelijk als ervaringsdeskundigen te betrekken over het thema financiële zelfredzaamheid. De co-onderzoekers zijn van betekenis geweest bij de totstandkoming van de interviewgids en bij het uitproberen van werkvormen. Het was een meerwaarde om aan hen advies te vragen, vooral als check of de werkvormen aansluiten bij mensen met een lichte verstandelijke beperking en of het taalgebruik begrijpelijk is.

De participatie van jongvolwassenen met LVB bij dit onderzoeksproject was van grote waarde. De samenwerking was van meerwaarde voor de deelnemers met LVB, zo zei een deelnemer *“ik moet wel zeggen dat dit project veel voor mij betekend heeft, met name dat je jezelf kan laten horen door zo'n project te ontwikkelen en verder te kijken: wat kunnen we daar aan doen. Want als je in je eentje bent en jezelf niet kunt laten horen heeft het geen zin. Wanneer je met meerderen je kunt laten horen kun je meer vooruit komen.”*. De participatie van jongvolwassenen was ook van meerwaarde voor de eindproducten. De eindproducten zijn in co-creatie ontwikkeld en zouden er niet hetzelfde hebben uitgezien zonder de waardevolle inbreng van de jongvolwassenen. De deelnemers attendeerden de onderzoekers bijvoorbeeld op het gebruiken van eenvoudige taal en op de sfeer van de beelden. Zo is aangegeven: *“Maar die film moet niet alleen maar positief zijn. Want soms gaat het gewoon niet goed. Dat moet ook in de film.”* Een deelnemer zei na afloop: *“Ik heb voor mijn rol in de film expres mijn haar niet gekamd, want als je in de put zit dan zie je er gewoon niet zo best uit”*. Bij de productontwikkeling bewaakten zij dat het product van meerwaarde is voor jongvolwassenen met LVB, maar ook voor (aankomend) professionals vanuit hun eigen perspectief.

Een beperking van dit onderzoek kan zijn dat het aantal deelnemers beperkt is. Alle jongvolwassenen komen uit de gemeente Nijmegen. De bevindingen kunnen dus slechts in beperkte mate gegeneraliseerd worden naar andere gemeenten. De sociale omgeving en regionale instanties en zorg- en welzijnsorganisaties hebben invloed op de ervaringen van de jongvolwassenen. De aanbeveling is dan ook om soortgelijk onderzoek in andere regio's te doen.

6. Aanbevelingen

De eindproducten zijn gericht aan jongvolwassenen met LVB, de gemeente Nijmegen, de (vrijwilligers)organisaties in Nijmegen die zich bezighouden met de (financiële) ondersteuning van zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB en (aankomend) professionals. De films worden geplaatst op de websites van de HAN en de gemeente Nijmegen, maar ook bij de lokale zorg- en dienstverleners. De informatiefilms, casussen en checklists met tips zijn behulpzame, didactische instrumenten om te gebruiken bij bijeenkomsten met studenten, stagiaires of nieuwe medewerkers. Naast deze eindproducten zijn aanbevelingen geformuleerd aan de diverse betrokkenen bij het ondersteunen en versterken van de financiële zelfredzaamheid van zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB ten aanzien van de informatievoorziening en dienstverlening.

Informatievoorziening

- Schrijf brieven, websites en folders in eenvoudige taal: taalniveau B1 of A2. Vraag feedback, is het eenvoudig en begrijpelijk? Dit kan bijvoorbeeld bij Stichting Makkelijk Lezen (www.stichtingmakkelijklezen.nl).
- Er is een gemeentelijk loket in de wijk nodig voor ondersteuning en advies bij vragen over inkomen, financiën en formulieren. Geef op diverse manieren en voortdurend bekendheid aan deze gemeentelijke voorziening.
- Geef op diverse manieren bekendheid aan de dienstverlening van zorg- en welzijnsorganisaties die ondersteuning bieden bij financiën, zoals budgetbeheer, budget coaching en schuldhulpverlening.
- Train medewerkers in het herkennen van LVB en het communiceren met mensen met LVB.
 - Communicatie/taal aansluiten op gesprekspartner
 - Begripvol en meedenkend dialoog voeren

Dienstverlening door gemeenten en instanties

- Ondersteun jongvolwassenen met LVB bij het vinden van werk.
- Kaart het onderwerp financiën aan bij intakegesprekken en keukentafelgesprekken. Vraag altijd naar inkomen en omgaan met geld en rekeningen. Bij mensen met een LVB of die moeilijk lerend zijn is het van belang om dit gesprek te voeren met visuele ondersteuning.
- Verwijs op aanvraagformulieren duidelijk en bovenaan op het formulier naar de gemeentelijke voorziening voor ondersteuning bij aanvragen (in Nijmegen zijn dit de Stips).
- Vereenvoudig voorwaarden en aanvraagformulieren, schrijf op taalniveau B1.
- Neem aanvraagformulieren in behandeling, ook als het formulier niet volledig is ingevuld.
- Vraag niet om onnodige privé informatie.
- Houd zicht op de kwaliteit van bewindvoering en beëindig de samenwerking met onbetrouwbare bewindvoerders.
- Realiseer een regeling voor ontspanning voor mensen die in armoede leven. Bijvoorbeeld één keer per jaar een dagje uit. Of in eigen huis pakjesavond vieren met Sinterklaas.

Literatuur

- American Psychiatric Association (2013). *Desk reference to the diagnostic criteria from DSM-5*. Washington: Author.
- Ansem, Q., Bothmer, J., Davelaar, M. & Langen, E. (2016). *Rapport Participatie Bouwstenen*. European Anti Poverty Network Nederland.
- Asselt-Goverts, A. E. van, Heessels, M. M. J. G., Duijf, S. H. J., Prudon, A., & Slagboom, M. N. (2017). Echt samen... Onderzoek naar betekenisvolle samenwerking tussen onderzoekers met en zonder lichte verstandelijke beperking. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan Mensen met Verstandelijke Beperkingen*, 43, 177-194.
- Buntinx, W. H., & Schalock, R. L. (2010). Models of disability, quality of life, and individualized supports: Implications for professional practice in intellectual disability. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 7(4), 283-294.
- Butler, G., Cresswell, A., Giatras, N., & Tuffrey-Wijne, I. (2012). Doing It Together (DM Special Issue). *British Journal of Learning Disabilities*, 40(2), 134-142.
- Centraal Planbureau (2016). *Op eigen benen? Samenhang van jeugdzorg met het gebruik van WMO zorg en inkomensondersteuning vanaf het achttiende levensjaar*. Den Haag: CPB.
- Dedding, C. & Moonen, X. (2013). Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek gaat dat samen? In: Dedding, C., Jurrius, K., Moonen, X., & Rutjes, L. (2013). *Kinderen en jongeren actief in wetenschappelijk onderzoek: ethiek, methoden en resultaten van onderzoek met en door jeugd*. LannooCampus
- Embregts, P., Taminiau, E., Heerkens, L., Sandvoort, H., Jongerius, E., Dersjant, H., & Wolters, I. (2015). *Kweekvijver ervaringsdeskundigen*. Tilburg: Academische Werkplaats Leven met een Verstandelijke Beperking, Tranzo, Tilburg University.
- Frankena, T. K., Naaldenberg, J., Cardol, M., Linehan, C., & van Schrojenstein Lantman-de Valk, H. (2015) Active involvement of people with intellectual disabilities in health research. *Research in developmental disabilities*, 45, 271-283.
- Gemeente Nijmegen (2015). *Aanvalsplan Armoede en Schulden*. Nijmegen: auteur.
- Geuns, R. van (2013). *Every picture tells a story. Armoede: een gedifferentieerd verschijnsel*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Greenspan, S., Switzky, H. N., & Woods, G. W. (2011). Intelligence involves risk-awareness and intellectual disability involves risk-unawareness: Implications of a theory of common sense. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 36(4), 246-257.
- Hal, L. van (2014). *Vraagwijzer cliëntenparticipatie in wetenschappelijk onderzoek*. Arnhem: Zorgbelang Gelderland.
- Hermesen, M., van Hees, M. & van Oostaijen, E., (2017). Voor elk-ander. Ervaringsdeskundigen met een lichte verstandelijke beperking en coaches over betekenisvolle samenwerking. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 26(2), pp.4-26.
- Hove, G. van., Budge, F., & Ebben, H. (2015). *Werkpakket C: Inclusief onderzoek*. Geraadpleegd op 10 juni 2016 van <http://www.zonmw.nl/nl/programmas/programma-detail/nationaal-programma-gehandicapten/participatie/>

Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2015). *Jongeren buiten beeld [nota van bevindingen]*. Den Haag: auteur.

Inspectie voor de Gezondheidszorg (2010). *Gebrekkige indicatiestelling en samenwerking bedreiging voor kwaliteit van zorg voor licht verstandelijk gehandicapten*. Den Haag: auteur.

Kennisplein Gehandicaptenzorg (z.d.) gedownload op 10-1-2017 van <http://www.kennispleingehandicaptensector.nl/gehandicaptenzorg/Verdieping-Clientgroep-Lichte-verstandelijke-beperking-Signaleringslijst-financien-LVB>

Kröber, H. R. T., Verdonschot, M. M. I., & Schuurman, M. I. M. (2013). Inclusie dreigt te verworden tot illusie. Over mensen met een beperking, armoede en inclusie. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen*, 39(1),44-62.

Law, M., Petrenchik, T., Ziviani, J., & King, G. (2006). Participation of children in school and community. In Rodger, S. & Ziviani, J. *Occupational Therapy with children, understanding children's occupations and enabling participation* (1th ed., pag. 67-90). Oxford: Blackwell Publishing.

Madern, T., Jungmann, N., & Geuns, R. van (2016). *Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen*. Stichting Lezen en Schrijven.

Migchelbrink, F. (2016). *De kern van participatief actieonderzoek*. Amsterdam: SWP.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2016). *Verzamelbrief aan gemeenten 2016-2* <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2016/12/29/verzamelbrief-aan-gemeenten-2016-2> gedownload op 13-1-2017

Moonen, X., & Verstegen, D. (2006). LVG-jeugd met ernstige gedragsproblematiek in de verbinding van praktijk en wetgeving. *Onderzoek en Praktijk*, 4, 23-28.

Moonen, X. & Wissink, I. (2015). *Signalering van kinderen die functioneren op het niveau van een LVB in het basisonderwijs*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB.

Movisie (z.d.) *Online cursus: signaleren en begeleiden van financiële problemen*. Geraadpleegd op 4-9-2017 van <https://www.movisie.nl/trainingen/signaleren-begeleiden-financiele-problemen>.

Nibud (z.d.) *Financiële zelfredzaamheid*. Geraadpleegd op 10-1-2017 van <https://www.nibud.nl/beroepsmatig/financiele-zelfredzaamheid>.

Nibud (2012). *Goed omgaan met geld. Achtergronden bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid*. Utrecht: Nibud.

Nieuwenhuijzen, M. van, Orobio de Castro, B., & Matthys, W. (2006). Problematiek en behandeling van LVB jeugdigen. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan Mensen met Verstandelijke Beperkingen*, 32, 211-228.

Omlo, J. (2016). *Wat werkt bij de aanpak van armoede?* Utrecht: Movisie.

Overvest, N., & Didden, R. (2016). Jongvolwassenen. In: R. Didden, P. Troost, X. Moonen, & W. Groen (Red.), *Handboek psychiatrie en lichte verstandelijke beperking*. Utrecht: De Tijdstroom.

Schippers, A., Trigt, P. van, Sandvoort, H., Jansen, J., & Dersjant, J. (2015). *Werkpakket A: Wat is een Heterotopos? Een plaats waar mensen met en zonder een beperking samenwerken*. Gedownload op 10 juni 2016 www.zonmw.nl/nl/programmas/programma-detail/nationaal-programma-gehandicaptent/participatie/

Schuurman, M., Krober, H., & Verdonschot M. (2013). *Armoede bij mensen met beperkingen. Resultaten van onderzoek naar oorzaken, gevolgen voor inclusie, preventie en benodigde*

ondersteuning. Gedownload op 12 januari 2017, van
http://www.kennispleingehandicaptensector.nl/docs/producten/armoede%20en%20inclusie_ai.pdf

Snell, M. E., Luckasson, R., Borthwick-Duffy, W. S., Bradley, V., Buntinx, W. H., Coulter, D. L., & Schalock, R. L. (2009). Characteristics and needs of people with intellectual disability who have higher IQs. *Intellectual and Developmental Disabilities, 47*(3), 220-233

Suto, W. M. I., Clare, I. C. H., Holland, A. J., & Watson, P. C. (2005). Capacity to make financial decisions among people with mild intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, 49*(3), 199-209

Verstegen, D. (2016). Transformatie van jeugdzorg naar jeugdhulp. In: R. Didden, P. Troost, X. Moonen, & W. Groen (Red.), *Handboek psychiatrie en lichte verstandelijke beperking*. Utrecht: De Tijdstroom.

Wilcock, A. A., & Hocking, C. (2015). *An occupational perspective on health (3rd ed.)*. Thorofare Slack.

Wolf, J. (2016). *Krachtwerk. Methodisch werken aan participatie en zelfregie*. Bussum: uitgeverij Coutinho.

ZonMw (2015) *Gewoon bijzonder. Nationaal programma Gehandicapten 2015-2019*. Den Haag: ZonMw.

Zuithof, M., Mateman, H., & Verweij, S. (2016) *Dossier Wat werkt bij schuldhulpverlening*. Utrecht: Movisie.

Bijlage 1: Interviewgide behorend bij 'Goed omgaan met geld'

Ida van Asselt-Goverts, Meike Heessels, Lobke Havens, Carinda Jansen - HAN SOCIAAL 02-10-2017

1. Introductie, doel, inhoud en verloop van het onderzoek

- Fijn dat ik je mag interviewen
- We zijn bezig met een onderzoek over omgaan met geld. Jij hebt gezegd dat je je verhaal wil vertellen en dat je met ons samen iets wil bedenken om anderen te helpen goed met geld om te gaan. We praten nu eerst een paar keer met jou alleen. Als je dat fijn vindt, mag er ook iemand bij zijn. Later komen we een paar keer bij elkaar met andere mensen uit Nijmegen.
- Er zijn geen goede of foute antwoorden. Een eerlijk antwoord is altijd goed. Als je iets niet weet of de vragen zijn te moeilijk dan mag je dat zeggen. Als je een vraag niet wil beantwoorden, is dat goed.
- Wanneer je een pauze wil, mag je dat gerust zeggen; ook als je liever stopt mag je dat zeggen.

2. Verslaglegging

- Van alles wat je vertelt maken we een verhaal. Dat verhaal laten we aan jou lezen, zodat jij kan zeggen of het klopt. En dat jij kan zeggen of je het goed vindt als anderen dit lezen. Je kunt dan ook zeggen of we nog dingen vergeten zijn in het verhaal of dat er dingen uit gehaald moeten worden.
- Deze verhalen verzamelen wij zodat anderen van jouw ervaringen met omgaan met geld kunnen leren.
- Aan het eind beslis jij of je wil dat je naam genoemd wordt of dat je het verhaal zonder naam wilt houden.

3. Geluidsopname toestemming

- Ik zou graag een geluidsopname maken zodat we kunnen controleren of ik dingen goed opgeschreven heb. Vind je het goed dat we het interview opnemen?
- Teken een toestemmingsverklaring.
- *Opname starten*
- *Onderzoek omgaan met geld?, op..... (datum), afname bij..... (voorletter respondent). Vraag nogmaals om toestemming voor het opnemen (moet namelijk op band vastgelegd zijn).*

KENNISMAKEN

Vragen stellen over het huis a.d.h.v. foto's die in het huis hangen of hobby's die je ziet bijv. Hoe oud ben je? Is dit jouw familie? Of een medaille/beker: waarvan?

Wonen

1. Hoe lang woon je hier?

2. Hoe vind je het om hier te wonen?

3. Met wie woon je hier?

4. Waar en met wie woonde je hier voor?

Werk en vrije tijd	
5. Wat doe je overdag?	
6. Wat zijn je hobby's?	
7. Waar werk je?	
8. Wat doe je in je vrije tijd?	
Sociale relaties	
9. Wie zijn belangrijk voor jou?	Netwerk tekenen op A4 (familie, vrienden, burens, huisgenoten, begeleider)
OMGAAN MET GELD: GESPREK A.D.H.V. FOTO'S	Alle foto's neerleggen
10. Dit zijn allemaal foto's over omgaan met geld. Over welke foto wil je wat vertellen?	Vraag door op de inbreng: Wil je hier nog meer over vertellen?
11. Is er nog een andere foto waar je wat over wil vertellen? (aantal keer herhalen)	Vraag door.
<i>Besluit aantal foto's naar inschatting van onderzoeker op basis van persoon/verhaal.</i>	
ERVARINGEN OMGAAN MET GELD: VRAGENLIJST	
12. Is geld belangrijk voor jou?	Gele TRAP Doorvragen: waarom wel/niet?
13. Weet je wat vaste lasten zijn? Het betalen van vaste lasten: hoe gaat dat bij jou?	<i>(eventueel uitleggen: Kosten die elke keer terugkomen, die je moet betalen, bijvoorbeeld huur, gas, water, licht, verzekeringen, belastingen, telefoon/televisie abonnement.)</i>
14. Weet jij hoeveel geld je binnenkrijgt en hoeveel geld je uitgeeft?	Doorvragen: Schrijf je dat op in een schrift of computer?
15. Krijg je salaris?	
16. Heb je ooit geen werk/salaris gehad?	Doorvragen: hoe kwam je toen aan geld? Weet je hoe je een uitkering kunt aanvragen?
17. Heb je een uitkering?	Doorvragen: bijstand (van gemeente) of Wajong? (Uwv), anders?
18. Maak je jouw brieven en rekeningen altijd open?	Blauwe TRAP Doorvragen: wat doe je met je rekeningen? Wat doe je als je brieven of rekeningen niet snapt?
19. Van welke dingen mag je zelf beslissen dat je ze koopt?	
20. Doe je bankzaken via internet?	Doorvragen: Hoe gaat dat?
21. Wat gaat goed bij het zelf omgaan met geld?	

22. Wat vind je lastig aan het goed omgaan met geld?	
23. Hoeveel geef je per week uit aan eten?	
24. Heb je genoeg geld om jouw vaste lasten te betalen?	Blaauwe TRAP Doorvragen: Wat doe je als je geen geld hebt om eten te kopen?
25. Heb je genoeg geld om leuke dingen te doen (uitgaan, hobby, sport)?	Blaauwe TRAP
26. Hoe bezuinig jij op dingen?	<i>(eventueel uitleggen: bezuinigen is zorgen dat je minder geld uitgeeft)</i>
27. Heb je wel eens iets gekocht van iemand op straat, die aan de deur kwam of je opbelde?	
28. Koop je wel eens iets via internet?	Doorvragen: hoe gaat dat? Hoe vind je dat?
29. Heb je wel eens iets gekocht waar je eigenlijk geen geld voor had?	
30. Heb je leningen?	Doorvragen: Heb je wel eens geld geleend van iemand? Heb je schulden? Doorvragen: wat voor schuld? Schuld bij vrienden/familie, schuld bij instanties, studieschuld bij DUO?
31. Heb je wel eens geld uitgeleend?	
32. Krijg je wel eens brieven van incassobureaus of deurwaarders?	
33. Pieker je wel eens over geld?	Doorvragen: slaap je slecht door geldzorgen?
34. Heb je je ooit geschaamd over een situatie met geld?	
35. Heb je wel eens ruzie gehad over geld?	
36. Wat is het duurste dat je in huis hebt?	Doorvragen: hoe doe je zo'n grote aankoop?
37. Zijn er dingen die jij graag doet, die duur zijn?	
38. Waarvoor wil je sparen?	Doorvragen: Lukt dat ook? Hoe doe je dat?
VERVOLG VRAGENLIJST: ONDERSTEUNING	Foto's van instanties Nijmegen neerleggen
39. Welke organisaties ken je?	Doorvragen bij foto's die bekend zijn: Hoe ken je deze organisaties? Kom je daar wel eens? Hoe vaak? Waarom? Hoe vind je hun hulp?
40. Wie heeft jou geleerd om goed om te gaan met geld?	OF: Met wie praat je over geld?
41. Wat is het belangrijkste dat je hebt geleerd?	Doorvragen: Van wie heb je dat geleerd? Wat heb je op school geleerd?
42. Wie helpt je bij het omgaan met geld?	Heb je je geld in eigen beheer of heb je een bewindvoerder? Hoe was dat voorheen?
43. Weet je bij wie je hulp kan vragen als je er zelf niet uitkomt?	

44. Wat vind je van de hulp?	Doorvragen: Zijn er dingen die je graag anders zou willen?
45. Durf je op tijd hulp te vragen als je dat nodig hebt?	OF: Wanneer vraag jij om hulp?
46. Wat zijn jouw wensen of doelen over omgaan met geld?	OF: Wat wil je leren over omgaan met geld?
47. Wat zou je doen met 1 miljoen?	

4. Afronding van het gesprek

- We zijn nu klaar met de vragen. *Om het gesprek op een prettige wijze af te ronden, worden de volgende vragen gesteld: 'Wil jij nog iets zeggen?' en 'Wat vond je van het interview?'*
- *Bedank de respondent aan het einde van het gesprek voor de medewerking en maak zo nodig een vervolgspraak.*

5. Notities interviewer

- *Reflecteer op gesprek*
- *Reflecteer op jouw rol*
- *Reflecteer op rol vertrouwenspersoon*

Bijlage 1 Interviewgide vervolg: ondersteunende instrumenten

1) Gele en blauwe trap

			Heel erg belangrijk
		Erg belangrijk	
	Belangrijk		
Een beetje belangrijk			
Helemaal niet belangrijk			

			Helemaal /Altijd
		Meestal wel	
	Soms wel soms niet		
Meestal niet			
Helemaal niet			

2) Foto's omgaan met geld

3) Afbeeldingen organisaties

1

2

Jongerenhulpverlening

3

Paleis van Justitie /
Rechtbank Arnhem

4

5

6

7

STIP Oud-West met Jeugd-FACT,
Het Inter-lokaal en JUST

8

9

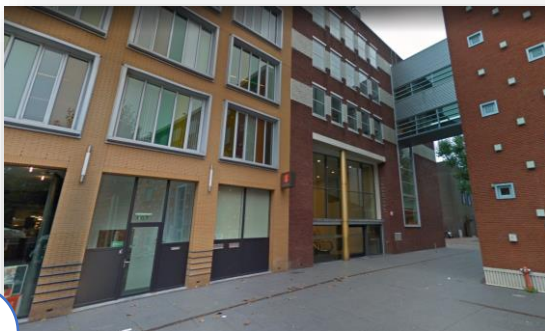

Werkbedrijf
Nijmegen

11

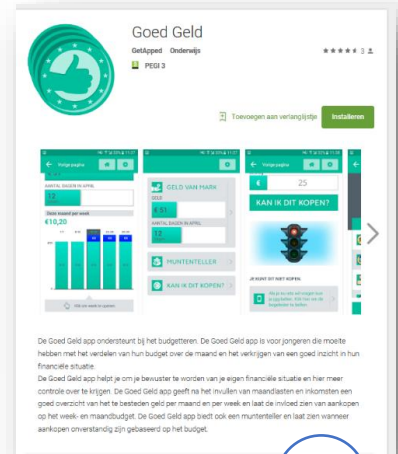

10

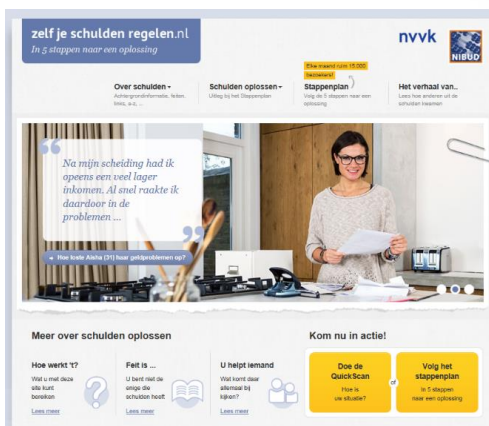
Stadskantoor Nijmegen

12

Budgetcoach-app

13

link op website gemeente naar Nibud

Bijlage 2: Casussen

Casus Simone

Kennismaken met Simone

Simone is een vrouw van 25 jaar. Ze is getrouwd en samen met haar man heeft ze een 4-jarige zoon Luuk en een hondje. Ze wonen 4 jaar in een flat in de wijk Oud-West. Simone woont hier met plezier, maar het wonen in een stad was wel wennen. Ze mist het rustige dorp waar ze opgegroeid is en waar haar ouders wonen. In de toekomst hoopt ze daar weer te gaan wonen. Simone heeft praktijkonderwijs gedaan en daarna de Mbo-opleiding 'Helpende Zorg en Welzijn' afgerond. Tot de geboorte van Luuk heeft ze gewerkt in een bejaardentehuis. Omdat de onregelmatige diensten niet goed te combineren waren met de zorg voor Luuk, ging ze werken in de thuiszorg. Nu werkt ze als schoonmaakster in de avonduren. Dan is haar man thuis voor Luuk. Hij werkt fulltime als vuilnisman. Overdag doet Simone het huishouden, de opvoeding en vrijwilligerswerk bij de tussen schoolse opvang. Ze heeft een groot netwerk van familie en vrienden. Haar gezin is het allerbelangrijkst voor Simone. Ze speelt graag met Luuk, wandelt graag en vindt het leuk om uit eten te gaan of een filmpje te kijken.

Het waren zware tijden...

Simone heeft veel ervaringen met instanties en die zijn niet alleen maar positief. Zelf kreeg ze eerst ondersteuning van MEE bij de zwangerschap, geboorte en opvoeding van Luuk. Ze had top-begeleiders, maar die gingen weg. *"Toen kwam iemand anders en daar hadden we geen goed contact mee. Het klikte niet. Die dwong van alles en daar wilden we niet aan meedoen. Toen zeiden we 'Luister, het gaat op onze manier of anders niet'."* Daarna werd begeleiding van Driekracht ingeschakeld en dat bevalt goed. Simone had zelf geen schulden, maar haar man wel. Op aanraden van zijn vader had hij een bewindvoerder genomen. Het ging vooral om een grote studieschuld. Ze hadden een tijd geen werk en hadden een bijstandsuitkering. Wat moeilijk is aan een uitkering is dat ze alles van je willen weten. Dat de gemeente je inkomsten en vaste lasten wil weten, vindt ze logisch. Maar ze willen óók weten waar je verder je geld aan uitgeeft en hoeveel. Dat vindt ze niet nodig. Dat is privé. *"Je wilt daar niet zitten hoor. Ik wil geen uitkering hoor. Het liefste werk ik fulltime en mijn man ook."* In die tijd wilden ze rijlessen volgen om de kansen op een baan te vergroten. De familie wilde daarvoor geld storten op hun rekening. Ze hadden van een medewerker van de gemeente Nijmegen begrepen dat dat mocht. Achteraf bleek dat dit hele bedrag toch ingehouden werd op hun uitkering en ze alles terug moesten betalen aan de gemeente. Simone voelt zich daarover zwaar opgelicht. De medewerker was niet meer bereikbaar en ze konden hierover niet meer in gesprek. Het papierwerk vanuit de gemeente Nijmegen was heel ingewikkeld. Ze wilden bezwaar maken, maar de bewindvoerder heeft dat niet gedaan. Bij de bewindvoerder ging nog meer fout. Hij loste de schuld niet af en de schuld werd daardoor juist erger. Toen ze erachter kwamen dat het niet klopte wat daar gebeurde, hebben ze via de rechter geregeld dat het contact met deze bewindvoerder stopte en dat Simone het bewind zou overnemen. Ze kregen dus het geld weer in eigen beheer. Ze regelde zelf afbetalingsregelingen. Ze hadden niet veel geld, maar kwamen niet in aanmerking voor de voedselbank, omdat ze net teveel spaargeld hadden. In die tijd is ook wel een deurwaarder langs geweest. Het was een vervelende ervaring, maar Simone wist goed wat haar rechten waren. Ze is goed voor zichzelf opgekomen en toen is hij vertrokken. Met het werkbedrijf

heeft ze goede ervaringen. Ze hebben goed geholpen met het schrijven van een sollicitatiebrief en een CV. Ze hadden ook begrip hoe lastig het was om te werken in wisselende diensten als je de zorg voor een kind hebt. Dat begrip miste ze bij uitkeringsinstanties. Het werkbedrijf dacht met hen mee en zocht mee naar oplossingen. Het waren zware tijden: geen baan en weinig geld te besteden. Haar ouders en schoonouders zijn toen bijgesprongen. Ze kochten spullen voor Luuk en Simone ging vaak bij hen eten. In die tijd lag ze wel eens wakker van geldzorgen. Ze schaamde zich. *“Je wil het zelf kunnen. Je wilt het zelf doen. En nu doen we het ook zelf.”*

Het is ons in 3 jaar tijd zelf gelukt!

Ze zijn nu bijna schuldenvrij. Als het goed is zijn ze over een klein jaar helemaal klaar. Dat is belangrijk voor Simone. *“Ik wil het goed hebben voor mijn kind. ... Ik kan hem eindelijk iets geven wat hij echt wil hebben, wat vriendjes ook hebben. Zodat je je niet schuldig gaat voelen van hé jij hebt het niet en kan het niet betalen. Dat vind ik de grootste opluchting.”* Simone weet goed wat haar inkomsten zijn en wat ze uitgeeft. Dat weet ze door om de dag via internet bankieren naar haar saldo te kijken zodat ze weet wat ze uit kan geven. Soms ziet ze dat ze even iets rustiger aan moeten doen. De vaste lasten worden automatisch afgeschreven van hun rekening. Ze hebben ook gespaard voor als er iets kapot gaat in huis en voor de studie van hun zoon. Ze gaat op de aanbiedingen af en mist de C1000 heel erg, die hadden de meeste euroknallers. Ze geeft ongeveer 60 euro per week uit aan boodschappen en probeert zo zuinig mogelijk te leven.

Ik wil gewoon mijn papierwerk kunnen begrijpen

Brieven en rekeningen maakt ze altijd open. Die verzamelt ze en legt ze op een vaste plek in huis. Die brieven zijn vaak heel ingewikkeld. Haar begeleider van Driekracht helpt haar daarbij als dat nodig is. Ze heeft goed contact met haar en is heel blij met haar ondersteuning. De brieven van gemeente Nijmegen en de belastingdienst zijn het meest ingewikkeld. Ze hebben naar de belastingdienst gebeld dat de brieven te lastig waren. Ze kreeg eerst heel veel brieven tegelijk; voor elke toeslag een aparte brief. Nu krijgt ze alles in 1 overzichtelijke brief. De gemeente Nijmegen maakt het je echt heel lastig om het papierwerk te begrijpen, vindt Simone. De taal in de brieven is heel moeilijk. *“Het is vooral belangrijk dat het papierwerk veel makkelijker wordt. Dat we gewoon begrijpen wat er staat.”*

Wat wil Simone anderen meegeven?

Ze vindt het belangrijk dat voor mensen die schulden hebben meer geld beschikbaar komt. De bijstand mag omhoog, meer geld naar de voedselbank en geld voor gezinnen om samen pakjesavond te vieren. *“Dat er misschien veel meer hulp geboden wordt voor een keer een dagje weg. Dat mensen echt kunnen ontspannen en niet aan geldzorgen hoeven te denken.”* Ze vindt het positief dat bij de gemeente Nijmegen een potje is voor sport voor mensen in de bijstand, maar ze vraagt zich af of iedereen weet dat die potjes er zijn. Haar tips voor mensen met schulden? Kijk zoveel mogelijk samen met je partner wat er in- en uitkomt. Geef niet te veel uit. Praat er samen goed over. En hoe dan ook altijd bedenken dat je gezin veel belangrijker is dan geld. *“Geld is niet het belangrijkste in je leven vind ik. Daar kom je zeker achter als je schulden gehad hebt ... Dan merk je gewoon dat liefde en geluk en een gezin en alles veel sterker is en veel machtiger is dan geld.”*

Casus Martijn

Op deze herfstige dag bezoek ik de dertigjarige Martijn in zijn flatje in de buurt van het park. We hebben een gesprek over het omgaan met geld. En over hoe je dat doet, met geld, als je een beperking hebt of moeilijk kunt leren. We kennen elkaar niet, maar Martijn vindt het helemaal niet zo spannend. We beginnen gewoon en als Martijn wil stoppen, dan zegt hij dat. Ondertussen liggen zijn hondjes naast ons op de bank de wacht te houden. Martijn woont nu drie jaar in dit flatje. Hij is er blij mee. Zijn begeleidster heeft geholpen om dit flatje te krijgen in een periode dat Martijn geen eigen huis meer had. Eerst huurde hij het van de Driestroom. Nadat Martijn een jaar lang netjes de huur had betaald ging het contract over naar Martijn. Goed huurderschap heet dat. Hij heeft het zelf voor elkaar gekregen.

Lang leve Google

Nu moet hij alles zelf betalen: de huur, gas en water en verzekeringen. Alles. Hij krijgt kwijtscheldingen omdat hij met een Wajong-uitkering een minimum-inkomen heeft. Het is een hele rompslomp. Er komt zoveel papierwerk bij kijken. Dat kost Martijn veel energie. Soms doet hij de dingen met zijn begeleider samen, die weet dan weer dingen die Martijn niet weet. Ze bekijken het samen nog een keer en dan kan het weg. *“Je moet alles goed in de gaten houden en soms weet ik niet hoe het moet”* zeg Martijn, *“maar ‘lang leve Google’.”*

Als hij geen begeleider had, zou het lastig zijn. Als Martijn bijvoorbeeld de gemeente belt, dan zijn ze niet zo behulpzaam, hij wordt dan verwezen naar het internet en *“dan moet je het lezen enzo”*. Martijn moet daar veel tijd voor nemen; het kost veel concentratie, helemaal als je geen hulp hebt. Dan heb je wel een probleempje volgens Martijn.

“Je zou eigenlijk een inloopspreekuur moeten hebben waar mensen met een beperking terecht kunnen voor vragen. Dat zou ik dan denken, net zoals van Stip enzo.”

Hij wist niet waar hij recht op had

Vroeger werkte hij wel 60 uur per week. Martijn wilde helemaal geen Wajong-uitkering. Dat hebben ze besloten voor hem, omdat het psychisch niet meer ging. Dat zag hij later zelf ook in. Die verandering bracht hem in de problemen, opeens had hij nog maar 565 euro per maand terwijl zijn huis toen 500 euro huur kostte. Dat hield hij twee maanden vol en toen ging het niet meer. Toen kon hij het niet meer betalen en moest hij bij een vriend gaan wonen. Martijn wist helemaal niet waar hij recht op had.

“Ik denk dat de gemeente niet van de daken gaat schreeuwen van “mensen met een laag inkomen hebben hier-en-hier- recht op”.”

Hij kreeg in die tijd heel veel betalingsherinneringen. Hij weet heel goed hoe dat is en hij is nog steeds bang dat het weer gebeurt.

Ik zou niet gauw naar een instantie gaan

Martijn zou voor hulp nu niet gauw naar een instantie gaan. Dat is een drempel omdat hij weet dat dat heel veel gedoe met zich meebrengt. Hij moest bijvoorbeeld bijzondere bijstand aanvragen voor een gebitsreparatie.

“Daar heb ik toen een controle voor gehad en pas geleden had ik wéér een controle. Dat vind ik zo’n bullshit. Dan moet je weer al die papieren invullen. Dat kost heel veel energie, voor mij nog net even wat meer dan voor anderen. Ik kan dan de rest van de dag niet meer nadenken.”

“Ik snap ook wel dat ze regels hebben. Maar van dat papierwerk denk ik maar zo: de gemeente kan alles van je nagaan. En dan moet je het toch iedere keer weer invullen. Bankschriften moet je van drie of vier maanden meesturen. Ik bankier online dus ik heb geen afschriften. Dan moet ik weer naar de bieb om te printen en dat kost tijd en geld. Daar lig ik dan wakker van.”

Het is een sport om goedkoop te winkelen

Het is soms nog moeilijk om rond te komen, maar het lukt wel. Martijn pint het geld dat hij maandelijks kan uitgeven en dat bewaart hij veilig. Als het op is, is het op.

Het is een sport van Martijn om goedkoop te winkelen. Hij gaat soms naar vier winkels om te kijken waar iets het goedkoopste is. Bij alles denkt hij: *“zal ik het wel doen of zal ik het niet doen? Ik sta soms weleens twee uur in die winkel”*.

Nu doet hij vrijwilligerswerk om weer te wennen aan een baan, want dat is uiteindelijk wat Martijn graag wil. En wat hij zou doen met een miljoen? Hij zou een groot feest geven en iets voor anderen doen. Iets met dieren of iets voor mensen die heel weinig hebben. *“Ik zou het niet over de balk gooien!”*

Casus Elif

Elif is een jonge vrouw van 29 jaar. Ik bezoek haar in haar huis in een randgemeente van Nijmegen, zij is sinds vier jaar de trotse huurder. Het was wel even wennen in dit dorp. Elif is geboren in Turkije en op haar 11^e met haar familie in Nederland komen wonen, in Nijmegen. Ze heeft op verschillende woongroepen gewoond in Nijmegen. Elif wilde op zichzelf gaan wonen, in deze randgemeente vond zij een geschikte huurwoning. Ze woont er samen met haar hond.

Ze gaat regelmatig een grote ronden fietsen of naar het centrum, samen met de hond. Elif vertelt dat bijna iedereen haar kent in het dorp, ze maakt met iedereen een praatje. Ook fotografeert ze sinds kort.

Elif heeft geen werk

Elif heeft voortgezet speciaal onderwijs gevolgd en is daarna gaan werken bij het wsw-bedrijf. Ze vond dit werk niet uitdagend genoeg en is gaan werken bij een drukkerij in Elst. Elif heeft hier jaren met veel plezier gewerkt, ze kon steeds zelfstandiger taken uitvoeren. Zij kon deze baan helaas niet behouden, omdat ze geen vervoersvoorziening meer kreeg.

Elif krijgt een Wajong uitkering, maar zou graag weer willen werken. Ze is op zoek naar een baan in de buurt, waar ze zelf met de fiets naar toe kan gaan. Het werkeloos zijn doet veel met Elif: *“Ja als aan mij gevraagd wordt, wat doe je voor een werk? Of doe je iets, niks? Dat is gewoon schaamte van mij dat ik dan zeg van ik heb, nee ik heb geen werk. Werkeloos. Zelfs UWV werkt er niet aan mee.”*

Computers repareren is heel belangrijk voor Elif

Er staan een aantal computers in de woonkamer, Elif repareert deze. Dat heeft zij zelf geleerd. Zij repareert computers van kennissen en neemt alleen geld aan voor de kosten die ze heeft gemaakt voor onderdelen. Ze zoekt op internet waar ze een onderdeel het goedkoopst kan aanschaffen en is een vaste klant bij verschillende winkels met computeronderdelen in de omgeving. Ze vindt het leuk om te doen, maar doet het ook om iets te doen te hebben. Zo gaat ze zich niet vervelen. Dat is belangrijk voor haar, vertelt Elif. Anders gaat ze drinken, veel op stap, veel geld uitgeven en wordt ze misschien weer depressief.

Rondkomen van een uitkering

Elif vertelt open hoe ze met geld omgaat. Het is lastig om niet meer geld uit te geven dan ze maandelijks ontvangt. Op de dag van de maand dat de uitkering op haar rekening wordt gestort, gaat ze direct haar vaste lasten betalen. Ze heeft ook een aantal automatische overboekingen. In een zelfgemaakt overzicht op de computer houdt ze haar inkomsten en uitgaven bij. Na het betalen van de vaste lasten is er nog maar weinig geld over. Hierdoor gebeurt het soms nog wel eens dat ze ergens een betalingsachterstand heeft. Elif vindt dit heel vervelend, voelt zich schuldig en wil zo snel mogelijk de achterstand aflossen. Daardoor kan zij dan andere vaste lasten weer niet betalen. Haar begeleider helpt haar om te bekijken hoe ze betalingsachterstanden kan voorkomen. De begeleider denkt ook mee over hoeveel termijnen een betalingsachterstand het beste uitgespreid kan worden, zodat ze de andere vaste lasten ook kan blijven betalen. Meestal begrijpt Elif de brieven van instanties wel. Als ze een woord niet begrijpt, dan laat ze haar begeleider meelesen.

Opgelicht

Elif vertelt ook dat zij door haar beperking kwetsbaar is en daardoor wel eens is opgelicht. Door deze vervelende ervaringen is zij nu voorzichtiger, ze sluit bijvoorbeeld niet meer een abonnement af bij een verkoper aan de deur. *“Soms moet je iets meemaken eh, om om wakker te worden. Want eerder leer je niet je moet een keer gevallen zijn.”*

Iedere avond op stap

Ze heeft geleerd om zo met geld om te gaan, na een periode waarin Elif financiële problemen had en depressief was. Doordat ze geen werk had, verveelde zij zich. Ze ging iedere avond op stap, veel roken en drinken en overdag uit verveling op internet rondstruinen. Zo heeft ze enkele dure dingen gekocht via internet die ze eigenlijk niet nodig had. Ze heeft er toen voor gekozen om 1 jaar bewindvoering te nemen. Om grotere geldproblemen te voorkomen en om van de bewindvoerder te leren hoe ze goed met geld om kan gaan.

Na dit jaar is zij zelf haar geld weer gaan beheren. Nu doet Elif geen aankopen meer waar ze eigenlijk geen geld voor heeft. Ze gaat nog maar een keer per week op stap en drinkt niet meer veel alcohol. En ze heeft ervoor gezorgd dat ze een dag invulling heeft, ondanks dat ze geen werk heeft. Zo heeft ze een hond genomen en een fiets gekocht, zodat ze meerdere keren per dag naar buiten gaat met de hond. En ze is computers gaan repareren.

Droom

Elif hoopt dat ze een baan vindt in de buurt, bijvoorbeeld als postbode.

Zodat zij zich niet meer hoeft te schamen omdat ze werkeloos is.

Zodat ze een dag invulling en een dagritme heeft.

Zodat ze iets meer geld heeft en geen betalingsachterstanden meer krijgt.

En zodat ze ieder jaar op vakantie kan naar Turkije, naar haar familie.

Casus Dennis

Een reizend bestaan

Dennis is 32 jaar en woont in Nijmegen. Hij huurt sinds enkele maanden een appartement in een flat. Dennis heeft een 'reizend bestaan' gehad, zoals hij het zelf noemt. Hij is als kind opgegroeid in een woonwagen en heeft op verschillende woonwagenkampen gewoond. Toen hij 8 jaar was is hij met zijn moeder in een huis gaan wonen. Ze moesten erg wennen aan het wonen in een huis. Korte tijd daarna is hij uit huis geplaatst en heeft hij jarenlang op veel verschillende woongroepen gewoond. Dennis is moeilijk lerend. Hij is van speciaal basisonderwijs doorgestroomd naar het VMBO en heeft de MBO opleiding detailhandel afgerond. Hij is vanuit een woongroep gaan samenwonen met zijn toenmalige vriendin. Beiden hadden een baan en kregen minimale ambulante ondersteuning. Op het moment dat Dennis zijn baan verloor, konden ze niet meer rondkomen van één inkomen. Dennis en zijn vriendin hadden allebei nooit geleerd hoe je met geld om moet gaan. Hoe je bijvoorbeeld de inkomsten en uitgaven kunt bijhouden en zorgen dat je voldoende geld hebt om alle vaste lasten te betalen. Ze maakten brieven niet meer open en kregen schulden. Dennis wist niet wie hij om hulp moest vragen. *"Totdat ik op een gegeven moment eh, de politie aan de deur had en toen zeiden ze van we komen je administratie in beslag nemen. We hebben een waarschuwing gegeven al. En toen had ik zo van waar dan ergens? En toen zagen ze dat al die brieven dicht waren. Toen zeiden ze van ja je moet ze wel open maken, je moet ze wel lezen en je moet ze vooral invullen. Want dit is niet de bedoeling en toen zeiden ze volgens mij heb jij hulp nodig. Ja toen kreeg ik hulp inderdaad. Toen had ik zo van hè hè, het kwartje viel en ik heb het tegen tichtallen mensen gezegd dat ik hulp nodig heb en nu is het pas zo. Volgens mij moet eerst de boeman langskomen voordat je hulp krijgt."* Dennis was opgelucht dat eindelijk bekend was dat ze hulp nodig hadden. Ze zijn door de financiële problemen het verkeerde pad opgegaan, als noodgreep om de schulden af te kunnen lossen en hun vaste lasten te kunnen betalen. Later is Dennis weer in een woongroep gaan wonen, daarna naar een trainingshuis ter voorbereiding op zelfstandig wonen. En nu woont hij dus sinds kort in zijn eigen appartement met ambulante ondersteuning. De woning wordt 2 jaar door een zorgorganisatie gehuurd en na goed huurderschap kan Dennis deze woning zelf gaan huren bij de woningcorporatie.

Omgaan met geld

Dennis heeft een curator en bewindvoerder. De curator is zijn steun en toeverlaat, met de bewindvoerder heeft hij zakelijk contact over de financiën. Dennis vindt dit erg prettig, zo kan hij niet opnieuw in de financiële problemen komen. Ook hoeft hij hierdoor zelf niets te regelen met de belastingdienst. Dat vond hij heel ingewikkeld om op internet toeslagen aan te vragen of belastingaangifte te doen. De curator denkt met Dennis mee en maakt samen met Dennis een begroting, zoals voor de aanschaf van meubels voor in zijn nieuwe woning. Dennis heeft bijna dagelijks contact met zijn ambulante ondersteuners. Zij ondersteunen Dennis bij dagelijkse zaken zoals het maken van een boodschappenlijstje en met post die Dennis niet begrijpt. Naast de schulden die zijn ontstaan heeft Dennis nog enkele negatieve ervaringen met geld. Zo kreeg hij een grote schuld bij een casino. Ook heeft hij een keer een hele hoge telefoonrekening gekregen. Dennis dacht dat hij binnen zijn bundel bleef, maar kreeg na één dag een rekening van honderden euro's. Nu is het zo geregeld dat hij niet meer op internet kan als zijn bundel op is. Dennis heeft een grote erfenis van zijn vader ontvangen, waardoor hij niet in aanmerking komt voor een uitkering. Hij leeft van deze erfenis, hij ontvangt iedere maand een vast bedrag dat net wat hoger is dan een bijstandsuitkering. Hij heeft verschillende rekeningen. Op één spaarrekening staat de erfenis. Deze wordt uit het zicht van Dennis gehouden en dat vindt hij erg prettig. *"Want ik had 'm een keer gezien en toen gingen in een keer alle euro tekentjes in de ogen. ... Ja dat is ook lekker zo wat, ging meteen allemaal plannetjes bedenken."* Hij kan zelf direct bij zijn 'leefgeldrekening'.

Daarvan betaalt hij eten, drinken, telefoonkosten en de OV kosten. In een digitaal kasboek op de computer houdt hij zijn inkomsten en uitgaven bij. Hij weet steeds beter hoe duur iets is en maakt afwegingen wat hij wel/niet kan aanschaffen. In de supermarkt houdt hij goed de kosten in de gaten. Hij gaat twee keer in de week boodschappen doen en heeft per keer €25 te besteden. Met een rekenmachine houdt hij bij of hij niet boven dit bedrag uitkomt. Hij kijkt via internetbankieren regelmatig naar zijn saldo, zodat hij weet of hij genoeg geld heeft om van rond te komen. Het gebeurt eigenlijk nooit dat Dennis geen geld meer heeft voor boodschappen. Hij houdt op jaarbasis geld over.

DJ

Dennis is DJ, hij maakt remixen van Top 40 muziek, Electric Dance Music. Hij heeft een van zijn slaapkamers ingericht als studio. Hij heeft een complete DJ set en treedt soms op. Dit is een grote hobby van Dennis, waar hij soms ook nog wat mee verdient. Het was wel een gedoe om de DJ set te kopen, omdat Dennis niets bij webshops kan kopen omdat hij bewindvoering heeft. Hij heeft van zijn bewindvoerder en curator toestemming gekregen voor deze aanschaf. Zelfs de rechtbank heeft hier toestemming voor moeten geven omdat het zo'n hoog bedrag was. Het geld is op Dennis zijn rekening gestort. Dennis heeft dit bedrag gepind en aan een vriend gegeven, deze vriend heeft voor Dennis online de DJ set gekocht.

Zorgtechnologie

Dennis heeft verschillende betaalde banen gehad, maar kon deze banen niet behouden. Dennis heeft veel interesse in en kennis over ICT, in het bijzonder zorgtechnologie. Hij werkt nu 3 dagen per week als dagbesteding bij een cliënten-denktank waar hij bijvoorbeeld een zorgrobot test en bekijkt hoe apps werken. Zoals de kasboek app, waar je foto's van bonnetjes in kunt zetten en zo de inkomsten en uitgaven kunt bijhouden. Je kunt er ook een bankrekening aan koppelen, maar dat zou Dennis zelf niet doen, *“want geen enkel systeem is waterdicht hè”*. Ook is Dennis bekend met de budget coach app. Dit is geen veilig systeem volgens Dennis.

Levensmotto 'We will go forward, we will never go back.'

Met vallen en opstaan heeft Dennis geleerd wat goed is en wat verkeerd. Hij heeft geleerd van zijn fouten in het verleden en kijkt niet meer terug. *“Ik weet precies wat goed en niet goed is. Ik zie gevaren die een ander niet zo gauw ziet, die zie ik wel. Omdat ik ja, eh, de goede weg ken, ik weet de weg naar het verkeerde. Maar ik weet ook hoe je weer terug moet komen. En ik weet hoe lastig dat is. Met vallen en opstaan geleerd. Dankzij psychomotorische therapie ben ik weer helemaal rechtgetrokken. Heeft me wel bijna 10 jaar van mijn leven gekost, maar ik woon nu wel ambulante dus eh, ja.”*

Hij kijkt vooruit en stelt doelen. Zijn droom is dat hij over enkele jaren geen ambulante ondersteuning meer nodig heeft en dat hij kan omgaan met een maandinkomen dat op zijn rekening wordt gestort. Verder hoopt hij een betaalde baan te hebben, liefst op het gebied van zorgtechnologie. Ook droomt hij ervan om van zijn hobby als DJ zijn beroep te maken.

Casus Bella

Kennismaken met Bella

Bella is een vrouw van 28 jaar. Ze woont samen met 2 andere jongeren in een tijdelijke woning van een zorginstelling in Dukenburg. Ze is gek op haar hondje: een kleine puppy. Die geeft een hoop vrolijkheid in huis. Ze woont nu 9 maanden in Nijmegen. Ze kent er dus nog niet zoveel mensen. Bella heeft in het verleden de opleiding Zorg en Welzijn niveau 1 afgerond en dit jaar de opleiding tot ervaringsdeskundige. Nu werkt ze als vrijwilliger als ervaringsdeskundige bij een zorginstelling. In haar vrije tijd laat ze haar hond uit en doet ze aan fitness. Ze kijkt graag Netflix en breit graag. Ze krijgt op dit moment twee keer per dag begeleiding. Dit wil ze graag terugbrengen naar 1 keer per dag. Ze hoopt het komende jaar te verhuizen en daarna te starten met de opleiding Zorg en Welzijn niveau 2.

Het verkeerde pad

Bella is opgegroeid in Utrecht. Toen ze zeven was, overleed haar vader en werd ze in een internaat geplaatst. Op haar 18^e ging ze op zichzelf wonen. Dat ging niet altijd goed. Ze ging het verkeerde pad op. *“Ik heb dat [zakkenrollen] wel eens gedaan toen ik jong was. Ik moest ook overleven. Dan was er voetbal, de hele stad was dronken en dan liep ik nuchter door de stad. Een portemonnee of een telefoon en dan had ik heel veel geld in de pocket. Het is een manier van overleven Je gaat dat niet doen omdat het zo’n leuke hobby is. Het geeft hartstikke veel stress en spanning. Dus eh, dat doe je echt omdat je het nodig hebt”*. Bella heeft 9 maanden in een vrouwengevangenis gezeten vanwege een mishandeling. Daarna is ze een jaar opgenomen geweest op een Forensisch Psychiatrische Afdeling. Dat wilde ze zelf graag. Vanwege een eerder delict, waar ze een voorwaardelijke straf voor had gekregen, is ze in die tijd nog in beroep gegaan bij de rechtbank. Die straf is toen omgezet in een taakstraf van 80 uur. In overleg met de reclassering mag ze zelf bepalen wanneer ze die uren maakt. De reclassering komt nu nog elke week langs, maar dat wordt het komende jaar afgebouwd.

Uitkering, schulden en bewindvoering

Bella heeft altijd een Wajonguitkering gehad, die een paar keer ‘bevroren’ is: tijdens haar studie en toen ze vast zat. Af en toe heeft ze gewerkt en zwart bijverdiend. Sinds haar 19^e heeft ze een bewindvoerder. Met de eerste bewindvoerder had ze heel slechte ervaringen. Zij heeft de boel opgelicht en geld gestolen. Na klachten van Bella en anderen is zij ontslagen. Bella is toen overgestapt naar een ander bewindvoederskantoor. Met haar nieuwe bewindvoerder was het contact in eerste instantie niet goed. *“In het begin moest ik haar absoluut niet. Niemand is natuurlijk leuk als ze over je geld moeten bepalen. Dat is nooit leuk. Dat botste in het begin heel erg. Ik was heel opstandig en heel koppig. Vooral als je denkt dat je wat over mij te zeggen hebt. Dus dat botste echt heel veel.”* Bella was wantrouwend en kon heel boos en intimiderend reageren aan de telefoon. Deze bewindvoerder was heel duidelijk, maar gaf niet op. Ze had wilskracht en zette door. Daardoor groeide het contact. Inmiddels hebben ze ook persoonlijk goed contact. De bewindvoerder is een soort moederfiguur voor Bella. Ze vertrouwt haar helemaal. Bella heeft nog 2 schulden die afgelost moeten worden: de schadevergoeding aan het slachtoffer en een lening voor inrichtingskosten van haar nieuwe huis. De bewindvoerder betaalt de vaste lasten en de telefoonrekening. Alle brieven over financiën en alle rekeningen gaan naar haar. Als Bella extra geld nodig heeft voor iets, krijgt ze dat altijd als dat geld er is. Bella vindt het heel prettig dat ze een bewindvoerder heeft. Haar bewindvoerder vindt dat ze in toekomst meer het geld zelf zou kunnen beheren. Zelf ziet ze dat op dit moment nog niet zitten.

Rondkomen

Bella krijgt wekelijks 50 euro leefgeld. Meestal lukt het haar goed om daarmee rond te komen. Ze rookt en blowt. Sigaretten weet ze goedkoop in te slaan en hasj krijgt ze vaak van iemand uit haar netwerk. Het is soms best lastig in te schatten wat je aan boodschappen hebt en nodig hebt.

“Donderdagavond kijk ik mijn hele voorraadkast en dan maak ik boodschappenlijstje voor de dag erna, voor vrijdag. Zo doe ik dat. En goedkoop boodschappen doen. Kijken waar wat in de aanbieding is. Folders lezen en gewoon goed plannen waar je wat koopt.” Bella heeft veel geleerd van dingen die in het verleden misgingen. Kopen via internet doet ze niet meer. Soms heb je het niet door, maar moet je toch verzendkosten betalen. Of de spullen vallen achteraf tegen. Geld uitlenen heeft ze in het verleden wel gedaan. Ze kreeg het niet terug. Dus dat doet ze ook niet meer. Kleding kopen doet ze liever in de stad bij winkels waar de kleding niet duur is. Verkopers die bellen of aan de deur staan vertrouwt ze niet. Bella weet goed waar ze allemaal recht op heeft. Ze heeft via via gehoord over allerlei fondsen en regelingen. Daarover is niet goed geïnformeerd door de instanties zelf. Ze weet ook goed voor zichzelf op te komen. Zo heeft ze zelf wel eens uitstel van betaling geregeld met een incassobureau.

Wat wil Bella anderen meegeven?

Het is belangrijk dat instanties bij gesprekken niet te moeilijke taal gebruiken. *“Ik ben een keer met een vriendin mee geweest naar haar curator. Nou, die man zit tegen haar te praten. Ik zit er bij en snap er helemaal niks van. Ik snap het een beetje, maar ik snap ook de helft niet. En ook gewoon geen uitleg. Gewoon te strikt zijn en te hard. Ik denk dat je juist iemand moet laten meekijken, juist iemand moet leren, juist iemand moet vrijlaten daar in. Om zijn eigen fouten te maken. En ook de kans geven om te groeien en op je bek te gaan. Ik denk dat dat gewoon nodig is om te groeien, ja. En ook nodig is om met geld om te leren gaan”.* Het is dus belangrijk dat begeleiders en bewindvoerders niet te hard en te strikt zijn voor hun cliënten. Als mensen te weinig geld hebben, is er de kans dat ze op het criminele pad belanden of financieel afhankelijk worden van iemand met verkeerde bedoelingen. Het is belangrijk dat ze vrijheid krijgen. Ze maken dan misschien wel eens domme keuzes of fouten. Maar daar leer je het meest van. Daar groei je van!

Bijlage 3: Geclusterde analyse – thema's en codes

Ervaringen omgaan met geld

Positieve ervaringen met geld:

Motivatie om bij te dragen

- Belang van (vrijwilligers)werk bijv. "ik wil niet profiteren, ik wil juist werken!"

Eigen krachten

- Zelf beslissen
- Benutten eigen kracht (zelf doen wat je zelf kunt)
- Veerkracht
- Daadkracht
- Discipline

Vaardigheden: creatief kunnen bezuinigen

- Overwogen aankopen doen: prijs- en kwaliteitsbewust
- Afleiding/daginvulling zoeken die geen geld kost
- Geleerd door de schulden om ook daarna zuinig te leven

Vaardigheden: zelf geld beheren

- Zelf willen begrijpen
- openen rekeningen
- Administratie bijhouden
- Verschillende rekeningen: spaargeld, leefgeld, ...
- vaste lasten automatisch laten afschrijven
- Rekeningen betalen als geld binnenkomt
- "bij" zijn met je betalingen: geen achterstanden
- Zelf regelingen/ondersteuning aanvragen
- Op eigen kracht schulden aflossen en afbetalingsregelingen treffen
- Op eigen kracht bewindvoering stopzetten en overnemen
- Persoonlijke strategieën om te budgetteren: bv geld pinnen en dan contant uitgeven, rekenmachine in supermarkt gebruiken om niet over budget heen te gaan
- Voor bewindvoering kiezen om financiële problemen te voorkomen of financiën op orde te krijgen

Vaardigheden: Vooruit zien

- Zelf bijsturen op financiën: bijv. internetbankieren, overzicht inkomsten en uitgaven maken
- Inzicht in kosten en afwegingen maken
- Sparen bijv. Spaarrekening bij andere bank en daar per maand automatisch geld op laten storten
- Zelf toekomst perspectief creëren bv auto/vakantie

Grenzen kennen en kunnen aangeven

- Grenzen kunnen aangeven: "ik kan goed weigeren"
- in geld lenen: anderen willen steunen met behoud eigen grenzen
- Bewust van risico's gebruik apps over financiën (veiligheid, privacy)

Zelf kunnen signaleren en anderen daarop wijzen

- als er iets niet klopt in ondersteuning instanties
- Zelf regels en rechten kennen en kunnen communiceren

Opluchting

- om bijna schuldevrij te zijn: geeft ruimte om je kind alles te kunnen bieden
- Interpretatie: Volwaardig ouderschap: als je genoeg geld hebt, is dat voorwaarde voor inclusie/participatie van je kind

Liefde is sterker/belangrijker dan geld: belang van gezin

- Samen sterk staan in je gezin
- Dierbaarste bezit is niet in geld uit te drukken, bijv. as van dierbare

Leren van fouten

Hulp durven vragen

Negatieve ervaringen met geld:

Schaamte

- Taboe om te zeggen dat je geldproblemen hebt
- Schuldig voelen bij betalingsachterstanden
- Schuldig voelen als iemand iets moet voorschieten
- Uitkering voelt als profiteren en ik wil helemaal niet profiteren
- Drempel om hulp te vragen (schaamte of zelf willen oplossen).

Schaarste/te weinig geld

- Alles wordt duurder: rekeningen en zorgverzekering
- Moeilijk rond kunnen komen van uitkering
- Onverwachte kosten (bijv. tandarts)
- Door wijziging in inkomen (Bijv. van baan naar uitkering) vaste lasten niet meer kunnen betalen
- Bewindvoering gaf stress/irritaties vanwege beperking en rondkomen van 40 euro
- Door financiële problemen verkeerde pad op gaan
- Zakkenrollen om te overleven
- Geen reserves, geen geld voor onvoorziene uitgaven (bijv. lader laptop)

Moeilijke informatievoorziening

- Moeilijke brieven, rekeningen, websites en aanvraagformulieren
- Moeilijke procedures aanvragen toeslagen en regelingen

Gebrek aan passende huisvesting

- als gevolg van weinig geld weinig huur kunnen veroorloven, waardoor weinig te kiezen overblijft

Verleidingen

- Online kopen verleidelijk
- Grote bedragen lenen
- Over grenzen gaan (casino bijv.)
- (te)veel geld uitgeven aan sigaretten, drugs, drank

Moeite met zelf geld beheren

- Internetbankieren/iDeal niet mogelijk

Moeite met vinden werk

- Moeilijk werk vinden
- zorg voor kind combineren met onregelmatige diensten

Vermijden

- Maakt post niet altijd open en dan komen er betalingsherinneringen en aanmaningen
- Coping : bijv. Ik wil niet wil weten wat ik uitgeef aan sigaretten om te voorkomen dat ik depressief wordt

Tegenslagen

- Geld uitlenen en niet terug krijgen
- Opgelicht worden (energiemaatschappij, bewindvoerder)
- Regelt soms niet haalbare afbetalingsregelingen
- Geen passend telefoonabonnement (hoge telefoonrekening, tijd niet bereikbaar)

Wantrouwen

- Geen geld geven aan collectant, daklozen,
- Naar verkopers aan deur

Beperkte mobiliteit

- Vervoersproblemen
- Vervoerskosten hoog
- Declarabele vervoerskosten niet kunnen voorschieten

Stress/zorgen

- ivm rond moeten komen met laag inkomen
- ivm te weinig daginvulling/structuur

Ruzie over uitgaven

Geen passende vrijetijdsbesteding

Ervaringen ondersteuning bij omgaan met geld

Positieve ervaringen ondersteuning:

Begeleiders die met je mee werken

- Begeleider ondersteunt bij moeilijk papierwerk
- Begeleider weet waar je recht op hebt
- Begeleider helpt om regelingen te treffen (bijv. begeleider belt naar instanties)
- Begeleider helpt bij financiën en ondersteunt bij maken van afwegingen grotere uitgaven
- Begeleider helpt met belastingzaken en toeslagen
- Begeleider ondersteunt om te ontwikkelen op gebied van financiën (werken aan doelen)
- Begeleider geeft niet op
- Ruimte krijgen om fouten te maken, daar leer je van

Klik met begeleider

- Langdurig zelfde begeleider: waardoor je weet wat je aan elkaar hebt
- Klik komt soms pas na verloop van tijd
- Door wilskracht en doorzettingsvermogen van ondersteuner groeide contact

Flexibel: maatwerk, soms is ene nodig, soms het andere

- een begeleider die kan afstemmen

Ondersteunend sociaal netwerk

- Financiële opvoeding als steunend ervaren door (pleeg)ouders/opa/oma
- Op anderen kunnen rekenen, bijv. bij ouders eten en kleding krijgen
- Meubels krijgen voor inrichten woning
- Via via horen waar je recht op hebt

Bewindvoering

- Veilig gevoel om bewindvoering te hebben: minder risico op financiële problemen, minder zorgen
- Persoonlijk contact met bewindvoerder
- Vertrouwen in bewindvoerder
- geeft niet op
- is duidelijk

Meewerkende/begripvolle instanties

- Versimpeling door belastingdienst
- Bijv. UWV / werkbedrijf

Voorzieningen

- Gemeente heeft potje om te sporten/zwemdiploma
- Fondsen en regelingen in gemeente en UWV

Toegankelijke, fysieke instanties

- bijv. jongerenloket
- behoefte aan laagdrempelig persoonlijk contact (bijv. inloopspreekuur van gemeente in wijken)

Negatieve ervaringen ondersteuning:

Machteloosheid tov instanties

- "Sterkere instanties": gevoel van onmacht t.o.v. moeilijk aan te vechten instanties zoals een bewindvoerder of gemeente
- Niet in aanmerking komen voor regelingen/voorzieningen als je deze wel nodig hebt
- UWV/bijstand overvragen je
- Niet voor vol worden aangezien

Wantrouwen tov instanties

- Ervaren oplichting door instanties
- Vermoeden van moedwillig achterhouden info: lijkt alsof instanties geen volledige info willen geven
- Ervaren obstakels om in aanmerking te komen voor regelingen bv onnodige prive info gevraagd

Geen toegang tot de juiste informatie van instanties

- Papierwerk te ingewikkeld: moeilijke woorden
- Verkeerd voorgelicht/begrepen van instanties/regels bijvoorbeeld: Te veel ontvangen bedragen terug moeten betalen
- Niet weten waar je recht op hebt, niet goed geïnformeerd worden hierover
- Zelfs hulpverleners en afdelingen gemeente begrijpen de briefwisseling niet

Dwingende begeleider/hulpverlener/instantie

- Te strikt, te hard
- Afschuiven, van kastje naar muur

Bewindvoering

- Bewindvoerder doet het werk niet goed
- Opgelicht door bewindvoerder: schulden verergerd, geld gestolen

Geen ondersteunend sociaal netwerk

- Geen steunend sociaal netwerk
- Negatieve invloed sociaal netwerk (verkeerde pad op sturen)
- Geen goede basis gezin (op jonge leeftijd uit huis geplaatst, vele woongroepen)
- Niet in opvoeding geleerd om met geld om te gaan

Weinig persoonlijk contact gericht op jouw vraag

- vooral brieven
- je wordt verwezen naar een (onbegrijpelijke) website bijv. Gemeente minder behulpzaam aan telefoon. Verwijst door naar Internet.
- Medewerkers instanties niet vriendelijk

Geen passende ondersteuning bij zoeken naar werk

- bijv. UWV ondersteunt niet goed bij het vinden van werk

Verbetermogelijkheden:

- Ze moeten het makkelijker gaan opschrijven
- Ondersteunen mogelijkheden tot ontspanning
- Beschikbaarheid goed voedsel (bank)
- Sinterklaas cadeaus thuis
- Info over potjes toegankelijk maken
- Hulp durven vragen
- Per cliënt kijken wat er past en of er een klik is
- Inloopspreekuur
- vrijheid krijgen om fouten te maken, van fouten mogen leren

Bijlage 4: Model Sociale Kwaliteit – Financiële zelfredzaamheid jongvolwassenen met LVB

Zelf omgaan met geld, wat gaat goed?

<p>Bestaansvoorwaarden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandige woonruimte - Vrij van schulden - Inkomen en/of uitkering 	<p>Sociale inbedding</p> <p>Ondersteunend sociaal netwerk</p> <ul style="list-style-type: none"> - Financiële opvoeding als steunend ervaren door (pleeg)ouders/opa/oma - Op anderen kunnen rekenen, bijv. bij ouders eten - Familie stimuleert sparen - Via netwerk meubels krijgen voor nieuwe woning - Via netwerk horen waar je recht op hebt <p>Liefde is sterker/belangrijker dan geld: belang van gezin</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samen sterk staan in je gezin - Dierbaarste bezit is niet in geld uit te drukken
<p>Maatschappelijke inbedding</p> <p>Begeleiders die met je mee werken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Begeleider ondersteunt bij moeilijk papierwerk - Begeleider weet waar je recht op hebt - Begeleider helpt om regelingen te treffen - Begeleider helpt bij financiën en ondersteunt bij maken van afwegingen grotere uitgaven - Begeleider helpt met belastingzaken en toeslagen - Begeleider ondersteunt om te ontwikkelen op gebied van financiën (werken aan doelen) - Begeleider geeft niet op - Ruimte krijgen om fouten te maken, daar leer je van <p>Klik met begeleider</p> <ul style="list-style-type: none"> - Langdurig zelfde begeleider, weten wat je aan elkaar hebt - Klik komt soms pas na verloop van tijd - Door wilskracht en doorzettingsvermogen van ondersteuner groeide contact <p>Flexibel: maatwerk</p> <ul style="list-style-type: none"> - begeleider stemt af. Soms is ene nodig, soms het andere <p>Meewerkende/begripvolle instanties</p> <ul style="list-style-type: none"> - Versimpeling door belastingdienst - Bijv. UWV/werkbedrijf <p>Voorzieningen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gemeente heeft potje sporten/zwemdiploma - UWV heeft fondsen 	<p>Zelfregulering</p> <p>Motivatie om bij te dragen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Belang van (vrijwilligers)werk <p>Eigen krachten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zelf beslissen - Benutten eigen kracht (zelf doen wat je zelf kunt) - Veerkracht - Daadkracht - Discipline <p>Vaardigheden: creatief kunnen bezuinigen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Overwogen aankopen doen: prijs- en kwaliteitsbewust - Afleiding/daginvulling zoeken die geen geld kost - Geleerd door de schulden om ook daarna zuinig te leven <p>Vaardigheden: zelf geld beheren</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zelf willen begrijpen - openen rekeningen - administratie bijhouden - verschillende rekeningen (spaargeld, leefgeld, ...) - vaste lasten automatisch laten afschrijven - Rekeningen betalen als geld binnenkomt - “bij” zijn met je betalingen: geen achterstanden - Zelf regelingen/ondersteuning aanvragen - Zelf schulden aflossen en afbetalingsregelingen treffen - Zelf bewindvoering stopzetten en overnemen - Persoonlijke strategieën om te budgetteren: bv geld pinnen en contant uitgeven

<p>Toegankelijke, fysieke instanties</p> <ul style="list-style-type: none"> - bijv. Jongerenloket - behoefte aan laagdrempelig persoonlijk contact (bijv. inloopspreekuur van gemeente in wijken) <p>Bewindvoering</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veilig gevoel om bewindvoering te hebben: minder risico op financiële problemen en minder zorgen. - Persoonlijk contact met bewindvoerder - Vertrouwen in bewindvoerder - geeft niet op - is duidelijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Voor bewindvoering kiezen om financiële problemen te voorkomen of financiën op orde te krijgen <p>Vaardigheden: Vooruit zien</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zelf bijsturen op financiën: bijv. ahv internetbankieren, overzicht inkomsten en uitgaven maken - Inzicht in kosten en afwegingen maken - Sparen, bijv. automatisch overboeken naar spaarrekening - Zelf toekomst perspectief creëren, bijv. auto/vakantie <p>Grenzen kennen en kunnen aangeven</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grenzen kunnen aangeven: “ik kan goed weigeren” - Geld lenen: ander willen steunen met behoud eigen grenzen - Bewust van risico’s gebruik apps over financiën <p>Zelf kunnen signaleren en anderen daarop wijzen</p> <ul style="list-style-type: none"> - als er iets niet klopt in ondersteuning instanties - Zelf regels en rechten kennen en kunnen communiceren <p>Opluchting</p> <ul style="list-style-type: none"> - om bijna schuldenvrij te zijn - Volwaardig ouderschap: genoeg geld hebben is voorwaarde voor inclusie/participatie van je kind <p>Leren van fouten</p> <p>Hulp durven vragen</p>
---	---

Zelf omgaan met geld, wat kan beter?

<p>Bestaansvoorwaarden</p> <p>Geen passende vrijetijdsbesteding</p> <p>Gebrek aan passende huisvesting</p> <ul style="list-style-type: none"> - als gevolg van weinig geld weinig huur kunnen veroorloven, waardoor weinig te kiezen overblijft <p>Moeite met toegang tot arbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> - Moeilijk werk vinden - zorg voor kind combineren met onregelmatige diensten <p>Beperkte mobiliteit</p>	<p>Sociale inbedding</p> <p>Ervaren negatieve invloed sociaal netwerk</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geen steunend sociaal netwerk - In opvoeding niets geleerd over financiën - Geen goede basis gezin (op jonge leeftijd uit huis, vele woongroepen) - Zwak sociaal netwerk, negatieve invloed → verkeerde pad op sturen <p>Ruzie over uitgaven</p>
--	--

<ul style="list-style-type: none"> - Vervoersproblemen - Vervoerskosten hoog - Declarabele vervoerskosten niet kunnen voorschieten 	
<p>Maatschappelijke inbedding</p> <p>Machteloosheid tov instanties</p> <ul style="list-style-type: none"> - “Sterkere instanties”: gevoel van onmacht t.o.v. moeilijk aan te vechten instanties zoals een bewindvoerder of gemeente - Niet in aanmerking komen voor regelingen/voorzieningen als je wel nodig hebt - UWV/bijstand overvragen je - Niet gehoord voelen bij vraag om ondersteuning bij financiën - Moeilijke en strenge regels om regelingen aan te vragen - Niet voor vol worden aangezien <p>Wantrouwen tov instanties</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ervaren oplichting door instanties - Vermoeden van moedwillig achterhouden info: lijkt alsof instanties geen volledige info willen geven - Ervaren obstakels om in aanmerking te komen voor regelingen bv onnodige prive info gevraagd <p>Wantrouwen tov anderen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verkopers telefonisch/aan de deur, collectanten - Zwervers/junks <p>Bewindvoering</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bewindvoerder doet het werk niet goed - Opgelicht door bewindvoerder: schulden verergerd, geld gestolen <p>Moeilijke informatievoorziening/geen toegang tot de juiste informatie van instanties</p> <ul style="list-style-type: none"> - Moeilijke brieven, rekeningen, websites en aanvraagformulieren - Moeilijke procedures aanvragen toeslagen en regelingen - Afschuiven, van kastje naar de muur - Verkeerd voorgelicht/begrepen van instanties/regels - Niet weten waar je recht op hebt. - Zelfs hulpverleners en afdelingen gemeente begrijpen de briefwisseling niet - Niet helder waarvoor je verzekerd bent <p>Houding begeleider</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dwingende begeleider 	<p>Zelfregulering</p> <p>Schaamte</p> <ul style="list-style-type: none"> - Taboe om te zeggen dat je geldproblemen hebt - Schuldig voelen bij betalingsachterstanden - Schuldig voelen als iemand iets moet voorschieten - Uitkering voelt als profiteren en ik wil helemaal niet profiteren - Drempel om hulp te vragen (schaamte of zelf willen oplossen) <p>Schaarste/te weinig geld</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alles wordt duurder: rekeningen en zorgverzekering - Moeilijk rond kunnen komen van uitkering - Door wijziging in inkomen (Bijv. van baan naar uitkering) vaste lasten niet meer kunnen betalen - Bewindvoering gaf stress/irritaties vanwege beperking en rondkomen van 40 euro - Door financiële problemen verkeerde pad op gaan - Zakkenrollen om te overleven - Geen reserves, geen geld voor onvoorziene uitgaven (bijv. lader laptop) <p>Moeite zelf geld beheren</p> <ul style="list-style-type: none"> - Internetbankieren/iDeal niet mogelijk <p>Verleidingen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Online kopen verleidelijk - Grote bedragen lenen - Over grenzen gaan (casino) - (Te)veel geld uitgeven aan sigaretten, drugs, drank <p>Vermijden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maakt post niet altijd open en dan komen er betalingsherinneringen en aanmaningen - Coping : bijv. Ik wil niet wil weten wat ik uitgeef aan sigaretten om te voorkomen dat ik depressief wordt <p>Tegenslagen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geld uitlenen en niet terug krijgen - Regelt soms niet haalbare afbetalingsregelingen - Opgelicht worden (verkoper aan deur/telefonisch, bewindvoerder) - Geen passend telefoonabonnement (hoge telefoonrekening, tijd niet bereikbaar) <p>Stress/zorgen</p> <ul style="list-style-type: none"> - ivm rond moeten komen met laag inkomen - ivm te weinig daginvulling/structuur

- Te strikte/sturende begeleider werkt averechts (kan criminaliteit, schulden en financiële afhankelijkheid in de hand werken)
- Overschatting

Weinig persoonlijk contact gericht op jouw vraag

- vooral brieven
- je wordt verwezen naar een (onbegrijpelijke) website bijv. Gemeente minder behulpzaam aan telefoon. Verwijst door naar Internet.
- Medewerkers instanties niet vriendelijk.

Geen passende ondersteuning bij zoeken naar werk

- bijv. UWV ondersteunt niet goed bij het vinden van werk

Ontwikkeling

- geen doelen stellen, niet de behoefte om te leren op gebied van financiële zelfredzaamheid

Bijlage 5: Wat is belangrijk bij het omgaan met geld?

Wat gaat goed bij het omgaan met geld:

- Ik heb overzicht over mijn inkomsten en uitgaven.
- Ik geef niet meer geld uit dan er binnenkomt.
- Ik let op aanbiedingen en vergelijk prijzen.
- Ik vind sparen belangrijk.
- Ik geef mijn grenzen aan.
- Ik vind het belangrijk om zelf dingen te begrijpen.
- Ik regel zelf de dingen die ik kan.
- Ik heb door als instanties fouten maken.
- Ik heb geleerd van dingen die eerder niet goed zijn gegaan.

Belangrijk voor instanties:

- Ik vind het belangrijk dat instanties begrijpelijke brieven sturen over geld.
- Ik vind het belangrijk dat ik mijn vragen over geld met een medewerker van een instantie kan bespreken.
- Ik vind het belangrijk dat medewerkers van instanties begripvol zijn en meedenken over een oplossing voor mij.
- Ik wil geen onnodige privé informatie geven aan instanties.
- Ik vind het belangrijk dat instanties duidelijk uitleggen waar ik recht op heb.
- Ik vind het belangrijk dat ik word ondersteund bij het vinden van werk.

Belangrijk voor de begeleider:

- Ik vind het belangrijk dat er een klik is met mijn begeleider.
- Ik vind het belangrijk dat ik mijn begeleider om hulp kan vragen wanneer het nodig is.
- Ik vind het belangrijk dat ik zelf mag beslissen en dat mijn begeleider meedenkt.
- Ik vind het belangrijk dat mijn begeleider weet waar ik recht op heb.
- Ik vind het belangrijk dat mijn begeleider als dat nodig is ook echt iets voor mij doet.

Belangrijk voor mijzelf:

- Ik vind het belangrijk dat ik weet waar ik recht op heb.
- Ik heb graag een vaste baan die bij mij past.
- Ik vind het belangrijk dat mensen met geldproblemen af en toe kunnen ontspannen en hun zorgen vergeten.
- Ik vind het belangrijk dat mensen met geldproblemen hulp durven vragen.
- Ik vind het belangrijk dat mensen zonder baan een goede daginvulling hebben.

Bijlage 6: Brainstorm ideeën film in ontwikkelbijeenkomst

Informa		Houding van begeleiders / medewerkers	
Wat? idee / goed voorbeeld	BV WeBSi klikken op, mannelijke EA Bv een filmpje tips een filmpje wat cliënt bege	Wat? idee / goed voorbeeld	begeleiders helpen te veel beslissen voor cliënt fout durven laten maken ↳ Voorbeeld rollen spel → fout ↳ goed bij interactie ↳ cliënt die bevestiging heeft en zelf Med/ged per knuffel/geb. agr. met ontvanger begeleider ↳ niet wilt vragen ↳ niet wilt vragen ↳ serieus nemen
Waarom?	Informatie beg Juiste informatie je recut op tekst Zodat de cliënt zolan	Waarom?	medewerkers initiatief ↳ crisis kaart ↳ laten zien ↳ belangrijke: cliënt zelf ↳ laten beslissen, eigen regie → zelfregulerend
Wie?	projectleider HAN webdesigner/gemeente	Wie?	rollenspel: Ja-hoed + ? crisis kaart → Ja-hoed
HOE?	project voorstellen midda filmpje/gesprek website kleur categorie Als je iets AANVRAAGD dit kunnen via je p.c.	HOE?	rollenspel: zie wat → Crisis kaart laten zien en vertellen doel en waar be vinden/voortgaan MEE (symposium MEE salade Room)
WAAR?	informatie uitwisselen	WAAR?	rollenspel: huis of praatjehuis/appartement ergo HANES

Inzicht in budgetten, visueel maken		Keukentafelgesprek over geld		Bewindvoering	
Wat? idee / goed voorbeeld	Altijd uitloggen, overloggen & uitmaken zelf wat laten loggen. In het begin En altijd uitloggen als erom vraagd wordt. potjes + rapporten gebruiken bij het invalideren budgetplan	Wat? idee / goed voorbeeld	Alles is belangrijk dat je je naar uitmaken & overloggen je moet denken met gesprek het is dan heel gesprek je moet heel veel vragen het is om wat te weten de keukentafel moet gewen het nu niet meer, dat keukentafelgesprek wat be	Wat? idee / goed voorbeeld	Laat de klant zelf beslissen hoe pleads enriched meest de pleads (a.s.) Plek v. pleads of nepgeld + potjes
Waarom?	De begeleider v. klant met bewijfe dat financieel toe dan belangrijk om financieel te weten waarom is vragen bij schulden Op in kaart administratie samen doe	Waarom?	ook een formulier en dan het li duren woorden wat zijn een	Waarom?	Vertrouwen = belangrijk → langdurig Sparen delen samen besparen
Wie?		Wie?		Wie?	
HOE?		HOE?		HOE?	Overvloed leren = leren dan denken Laten zien waar je meer heeft → Samen met budgetplan op stellen - als klant stabiel open zijn, eerlijk en inzicht geven
WAAR?		WAAR?		WAAR?	Bij klant

* Budget in een te beperkte vorm => hoe 'financien' of 'geld'

Bijlage 7: Checklists

AanZet met geld | Financiële zelfredzaamheid van jongvolwassenen met een licht verstandelijke beperking

Informatiefilmpjes & Tips voor begeleiders

Inleiding

Voor zelfstandig wonende jongvolwassenen met een lichte verstandelijke beperking kent het dagelijks leven veel uitdagingen. Eén van die uitdagingen is het omgaan met geld. Gemeente Nijmegen wil graag weten hoe deze groep Nijmeegse inwoners daarbij het beste ondersteund kan worden. Onderzoekers van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen onderzochten dit in samenwerking met drie co-onderzoekers met een lichte verstandelijke beperking. ZonMw betaalde. De resultaten hebben we verwerkt in vier informatiefilmpjes bedoeld voor jongvolwassenen met LVB, mensen die moeilijk lerend zijn, (aankomend) professionals, de gemeente Nijmegen en (vrijwilligers)organisaties in Nijmegen die zich bezighouden met de (financiële) ondersteuning van zelfstandig wonende jongvolwassenen met LVB.

In de filmpjes spelen drie jongvolwassenen en professionals. De vier belangrijke thema's zijn verwerkt in één samenvattende film.

Scene	Acteurs	Tips bij deze scene
Scene 1 Ik wil graag weten hoeveel geld ik ontvang en hoeveel ik uitgeef (1:25)	<i>Barry en Yuk sie</i>	<ul style="list-style-type: none"> Als je in gesprek gaat over de financiële situatie, maak dan gebruik van 'echt' nepgeld en afbeeldingen van kostenposten; Maak duidelijk dat geld na een uitgave ook echt óp is; Kijk naar hoeveel geld een jongere uit kan geven na het betalen van al zijn lasten; Laat jongeren zoveel mogelijk zelf uitrekenen hoeveel ze dan kunnen uitgeven per maand. Reken samen uit hoeveel dit per week is. Deel niet door vier, maar door vijf weken! <p>Tip van een jongvolwassene: <i>Ik pin altijd aan het begin van de week en dat bewaar ik thuis veilig. Ik weet dan precies hoeveel ik nog heb. En op is op. Kan ik volgende week weer pinnen.</i></p>
<i>Barry heeft moeite om zicht te houden op zijn inkomsten en uitgaven. Yuk Sie helpt hem daarbij en legt uit wat belangrijk is bij de begeleiding</i>		

Scene	Acteurs	Tips bij deze scene
Scene 2 Ik wil graag met mijn begeleider praten over het omgaan met geld (3:17)	<i>Barry, Fiona, Tim en Thomas</i>	<ul style="list-style-type: none"> Krapte met geld leidt vaak tot krapte op andere gebieden. Bespreek financiën altijd bij een intake, ook als een jongere er niet over begint; Neem het voortouw nemen bij gesprekken over geld, óók als je als begeleider zelf niet alles weet; Organiseer een gesprek tussen jongeren, bewindvoerder en begeleider om afspraken te maken over wie wat doet. Iedereen heeft een eigen verantwoordelijkheid; Kijk kritisch mee of de ondersteuning van de bewindvoerder aansluit bij de doelen van de jongvolwassene; Je hoeft als begeleider niet alles te weten; vraag om hulp in je netwerk. <p>Tip van een jongvolwassene: <i>Als je een bewindvoerder hebt, moet je iedere maand kijken wat er met je geld is gebeurd. Het gaat echt niet zomaar goed, dus je moet zelf ook iets doen.</i></p>
<i>Barry durft bij zijn begeleider niet te beginnen over zijn problemen met geld. De begeleider vindt het ook lastig, hij denkt "laat de bewindvoerder dat maar doen". Barry, de begeleider en de bewindvoerder komen alle drie aan het woord over wie wat kan doen om samen te werken.</i>		

Scene	Acteurs	Tips bij deze scene
Scene 3 Ik wil weten waar ik recht op heb (2:29)	Mindy en Yuk Sie	<ul style="list-style-type: none"> Bereid met jongeren komende veranderingen in werk en inkomen voor, wees daarbij concreet; Maak een afspraak bij de Formulierenbrigade van Bindkracht10, zij kunnen kijken waar je recht op hebt; Bij de Nijmeegse Stips kunnen mensen je verder helpen; <p>Tip van een jongvolwassene: Als ik soms bel met een instantie, dan zeggen ze kijk maar op het internet. Maar dat snap ik dan ok niet goed. Dus je moet wel zeggen dat je het moeilijk vindt om dat te begrijpen.</p>
Megan had van het ene op het andere moment een stuk minder inkomen. Daardoor kwam ze in de financiële problemen. Yuk Sie brengt samen met Megan in kaart waar de eigenlijk recht op heeft en geeft daarbij tips.		

Scene	Acteurs	Tips bij deze scene
Scene 4 Ik wil graag de informatie begrijpen (2:31)	Jaheed en Tim	<ul style="list-style-type: none"> Plaats informatie voor hulp of een link naar eenvoudige informatie bovenaan brieven en websites; Maak taal zo eenvoudig mogelijk, gebruik bijvoorbeeld pictogrammen; Laat jongeren de informatie uitleggen. Zo weet je of een jongere het heeft begrepen; Sluit aan bij het kennisniveau van de jongere. <p>Tip van een jongvolwassene: Ga gewoon naar een Stip als je iets niet begrijpt. In iedere wijk in Nijmegen zit een Stip. Daar zit iemand die het met je samen kan lezen en het kan uitleggen.</p>
Jaheed vindt het lastig om geschreven informatie in brieven of op het internet te begrijpen. Tim en Jaheed leggen uit wat organisaties kunnen doen om dit wat gemakkelijker te maken.		

Overige documenten	
Aanbevelingsbrief gemeente Nijmegen	Download
Samenvattende film (7:04)	https://vimeo.com/256111471/254358782
Onderzoeksrapport	Download
Blog	Link
Vijf verhalen van jongeren	<ul style="list-style-type: none"> Casusbeschrijving Simone Casusbeschrijving Martijn Casusbeschrijving Elif Casusbeschrijving Dennis Casusbeschrijving Bella
Ander onderzoek met jongvolwassenen met een licht verstandelijke beperking	<ul style="list-style-type: none"> Aanzet in de WijkKring Aanzet op weg naar volwassenheid
Links (dit is geen compleet overzicht)	<ul style="list-style-type: none"> Hulp bij schulden, gemeente Nijmegen Steffie, geld De formulierenbrigade Het Inter-lokaal (budgetcoaching) Bindkracht 10 App: Goed geld App: Geld de Baas E-learning Smart met geld Mijn geld enzo (stichting) ZonMw